

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – *Навчально-науковий інститут економіки, управління і бізнесу*
ім. Г.Е.Вейнштейна

Кафедра – *Обліку та аудиту*
Ступінь вищої освіти – *другий (магістр)*
Спеціальність – *071 «Облік і оподаткування»*
Освітня програма – *«Облік і аудит»*

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: «Організація і методика обліку та аудиту розрахунків з
покупцями і замовниками (на прикладі ТОВ «ДРУЖБА СВК»)»**

ШИФР КРМ.ОтаА.1.661-03.1.2.6

Здобувачки: _____ Цимбалюк К.О.

Керівники: _____ доц. Антонюк О.П.

_____ доц. Баранюк Х.О.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від "5" грудня 2024 р., протокол № 7.

Завідувач кафедри *обліку та аудиту* _____ Валерій НЕМЧЕНКО

Одеса – 2024 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – Навчально-науковий інститут економіки, управління
і бізнесу ім. Г.Е.Вейнштейна

Кафедра – Обліку та аудиту

Ступінь вищої освіти – другий (магістр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри обліку та аудиту

«_____» _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧКИ

Цимбалюк Катерини Олександрівни

-
1. Тема роботи: *«Організація і методика обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками (на прикладі ТОВ «ДРУЖБА СВК»)»*
Затверджена наказом ОНТУ від 30 жовтня 2024 р. наказ № 661-03
 2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи *5 грудня 2024 р.*
 3. Вихідні дані до роботи: *Звітні дані про діяльність підприємства за два роки.*
-
4. Перелік питань, які потрібно розробити: *Теоретичні основи обліку та аудиту об'єкту дослідження. Техніко-економічна характеристика підприємства. Загальний аналіз фінансового стану підприємства. Особливості організації бухгалтерського обліку на підприємстві та практичні аспекти обліку і аудиту об'єкту дослідження на ньому. Висновки та пропозиції.*
 5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) *таблиць – 23, рисунків – 11.*

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх:

Розділ	Консультант (вчене звання, П.І. п-Б)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання **14 серпня 2024 р.**

Керівники роботи _____ Антонюк О.П.

_____ Баранюк Х.О.

Завдання прийняла до виконання _____ Цимбалюк К.О.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1. <i>Розробка теоретичного розділу кваліфікаційної роботи</i>	14.08.24 - 15.09.24	
2. <i>Техніко-економічна характеристика підприємства. Загальний аналіз фінансового стану підприємства</i>	16.09.24 - 24.10.24	
3. <i>Особливості організації бухгалтерського обліку на підприємстві та практичні аспекти обліку і аудиту за напрямом кваліфікаційної роботи на ньому</i>	25.10.24- 26.11.24	
4. <i>Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	27.11.24 - 5.12.24	

Здобувачка вищої освіти _____ Цимбалюк К.О.

Керівники роботи _____ Антонюк О.П.

_____ Баранюк Х.О.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувачка вищої освіти Цимбалюк К.О. _____

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи магістра на тему:

«Організація і методика обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками (на прикладі ТОВ «ДРУЖБА СВК»)»

Облік і аудит розрахунків з покупцями і замовниками є важливими для контролю дебіторської заборгованості та забезпечення фінансової стабільності підприємства. Правильна організація цих процесів мінімізує ризики виникнення заборгованостей та затримки платежів і сприяє достовірності фінансової звітності. Метою кваліфікаційної роботи магістра є вивчення, детальний розгляд і дослідження процесу обліку розрахунків з покупцями і замовниками, розробки рекомендацій, спрямованих на підвищення ролі обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів.

В першому розділі знайшли відображення питання присвячені законодавчо-нормативній базі та теоретичним основам обліку розрахунків з покупцями і замовниками.

В другому розділі розглядаються мета та завдання проведення аудиту розрахунків, проводиться аналіз нормативної бази аудиту предмета дослідження, досліджуються особливості методики проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві та оцінка результатів аудиту.

В третьому розділі міститься техніко-економічна характеристика підприємства, проведено загальний аналіз фінансового стану ТОВ «ДРУЖБА СВК», розглядаються загальна характеристика організації бухгалтерського обліку на підприємстві, особливості організації та здійснення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками.

Кваліфікаційна робота магістра містить:

текстової частини – 91;

рисунків – 11;

таблиць – 23;

додатків – 5.

ВСТУП.....	6
1. СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ.....	10
1.1. Сутність та значення розрахунків з покупцями і замовниками підприємства відповідно до економічної літератури, нормативних документів та законодавчих актів.....	10
1.2. Документальне оформлення та фінансовий облік розрахунків з покупцями і замовниками підприємства.....	22
1.3. Синтетичний і аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками підприємства	26
Висновки до першого розділу.....	31
2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ	33
2.1. Мета, завдання та предмет аудиту розрахунків.....	33
2.2. Нормативна база аудиту розрахунків.....	37
2.3. Методика проведення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками підприємства	41
2.4. Оцінка результатів аудиту та оформлення висновків.....	51
Висновки до другого розділу.....	54
3. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ ТОВ «ДРУЖБА СВК»	56
3.1. Техніко-економічна характеристика підприємства. Загальний аналіз фінансового стану підприємства.....	56
3.2. Загальна характеристика організації обліку на підприємстві.....	77
3.3. Облік розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві.....	81
3.4. Аудит розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві.....	84
Висновки до третього розділу.....	90
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

Складність управління економікою підприємств в умовах нестабільного економічного та політичного середовища України вимагає підвищеної уваги до ефективного ведення бухгалтерського обліку та аудиту господарської діяльності, зокрема розрахунків з покупцями і замовниками. Ці розрахунки є невід'ємною частиною функціонування підприємств, оскільки вони безпосередньо впливають на фінансову стабільність, ліквідність і конкурентоспроможність суб'єктів господарювання.

Будь-яке підприємство в процесі своєї діяльності проходить кілька ключових етапів:

- виробництво продукції,
- реалізація товарів чи послуг,
- взаєморозрахунки з контрагентами.

Контрагенти поділяються на дві основні групи: постачальники, від яких підприємство отримує ресурси, і покупці та замовники, яким реалізується готова продукція або надаються послуги. Ефективний облік та аудит розрахунків з покупцями і замовниками дозволяють забезпечити своєчасне отримання доходів, мінімізувати ризик утворення сумнівної або безнадійної заборгованості, а також підвищити прозорість фінансової діяльності підприємства.

Актуальність дослідження. Облік і аудит розрахунків з покупцями і замовниками є важливими для контролю дебіторської заборгованості та забезпечення фінансової стабільності підприємства. Правильна організація цих процесів мінімізує ризики виникнення заборгованостей та затримки платежів і сприяє достовірності фінансової звітності. Проведення аналізу основних підходів до обліку та аудиту таких розрахунків, удосконалення бухгалтерського обліку, як найдієвішому інструменту управління, має забезпечити висвітлення та контроль розрахунків на підприємстві і є необхідною умовою для підвищення ефективної діяльності підприємства.

Актуальність теми обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками обумовлена складною економічною ситуацією в Україні, яка характеризується:

- військовими діями на території держави, що спричиняють дестабілізацію господарської діяльності;
- інфляційними процесами, що підбивають купівельну спроможність населення та фінансову стійкість підприємств;
- недосконалістю нормативно-правової бази, що іноді містить суперечливі положення;
- низькою платоспроможністю контрагентів та зростанням обсягів дебіторської заборгованості.

У таких умовах підприємства стикаються з ризиком неплатежів та кризовими фінансовими ситуаціями, що негативно впливають на їх ділову активність та стабільність. Це особливо стосується підприємств, які працюють у сферах з тривалим циклом виробництва або значним обсягом дебіторської заборгованості.

Практична значимість дослідження полягає у розробці методичних рекомендацій для удосконалення обліку та аудиту розрахунків, що допоможе підвищити контроль за своєчасністю платежів, мінімізувати фінансові ризики та забезпечити прозорість господарської діяльності підприємства.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження організації і методики обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками, а також розробка заходів для підвищення їх ефективності та достовірності.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено і вирішено наступні завдання:

1. Дослідити законодавчу базу та теоретичні основи обліку розрахунків з покупцями і замовниками;
2. Проаналізувати методичні підходи до організації аудиту розрахунків з контрагентами;

3. Оцінити стан обліку та аудиту розрахунків з покупцями на прикладі діяльності ТОВ «ДРУЖБА СВК»;

4. Розробити рекомендації щодо удосконалення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процеси обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві. Предметом дослідження є методологічні та організаційні аспекти ведення обліку та здійснення аудиту розрахунків на прикладі ТОВ «ДРУЖБА СВК».

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані такі методи:

– теоретичне узагальнення та порівняння – для дослідження наукових підходів до організації обліку та аудиту;

– аналіз – для вивчення фінансових даних підприємства;

– синтез – для узагальнення отриманих результатів та розробки пропозицій;

– нормативний метод – для аналізу законодавчої бази з обліку та аудиту розрахунків з покупцями.

Також були досліджені наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчі акти України, національні Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (П(С)БО) та Міжнародні стандарти аудиту (МСА).

Наукова новизна одержаних результатів в даній кваліфікаційній роботі полягає у вдосконаленні підходів до організації обліку та методики аудиту розрахунків з покупцями і замовниками в сучасних умовах. Практична значимість дослідження полягає у розробці конкретних рекомендацій для підвищення ефективності облікових процесів і аудиторського контролю, що сприятиме зміцненню фінансової дисципліни підприємства.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати дослідження, які відображені у кваліфікаційній роботі пройшли апробацію на наукових конференціях та колоквиумі:

- на науковій конференції здобувачів вищої освіти, 26-29 березня 2024 року (секція кафедри обліку та аудиту), в ОНТУ, м. Одеса;

- на VI Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції, 17-18 квітня 2024 року (секція № 6 «Бухгалтерський облік, економічний аналіз та аудит в системі управління підприємством»), в ОНТУ, м. Одеса;

- на науковому колоквиумі «Дослідження найбільш важливих проблем і напрямів: розвитку харчової промисловості та її підгалузей, експортного потенціалу, розвитку зовнішньої торгівлі АПК України та її результативності; облік, аналіз і аудит як сучасні інструменти управління діяльністю суб'єктів національної економіки», який проводився 28 листопада 2024 року в рамках наукової школи «Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування національної економіки та її суб'єктів» кафедри Обліку та аудиту Одеського національного технологічного університету (витяг з протоколу кафедри обліку та аудиту від 28 листопада 2024 року № 6).

Загальна структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків.

Основний зміст роботи становить 91 стор., містить 23 таблиці, 11 рисунків, 5 додатків на 10 стор., список використаних джерел складається з 45 найменувань на 5 стор.

1. СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ

1.1 Сутність та значення розрахунків з покупцями і замовниками підприємства відповідно до економічної літератури, нормативних документів та законодавчих актів

Суб'єкти підприємницької діяльності ефективно функціонують за умови, що продукція (товари, послуги), що виробляється, користуються постійним попитом на ринку серед споживачів (покупців) і отримують кошти у вигляді грошового еквівалента вартості продукції (товарів, послуг). Ці кошти використовуються суб'єктом господарської діяльності для підтримання процесу відтворення й поповнення фінансових ресурсів. Через ціни, якщо вони реально віддзеркалюють вартість продукції, суб'єкти підприємницької діяльності, одержавши грошові кошти за товари й послуги, покривають свої витрати на виробництво та інші обов'язкові супутні витрати, тобто мають можливість постійно авансувати кошти у виробничий процес і, крім того, одержувати прибуток (якщо, звичайно, витрати на виробництво та та інші обов'язкові супутні витрати не досягають величини ціни продукції). Цим і визначається значення реалізації продукції і розрахунків з покупцями як важливої стадії кругообігу коштів у життєдіяльності кожного підприємства.

Характерною рисою взаємовідносин між покупцями і продавцями є також конкурентні відносини. Продавці змагаються між собою за покупців, а покупці - за кращого продавця товарів, за більш якісний товар. Вони конкурують один з одним, намагаючись встановити взаємоприйнятні умови купівлі-продажу.

Взаємозв'язки між покупцями включають економічні, організаційні, адміністративно-правові, фінансові і індивідуальні зв'язки, що виникають в процесі поставок товарів.

Таким чином, покупці - це фізичні або юридичні особи, які купують

товари (роботи, послуги).

Замовники - це учасники договору, на підставі замовлення яких виготовляється конкретна продукція, надаються послуги, виконуються роботи іншим учасником договору.

Постачальники – це юридичні або фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, які вводять в обіг продукцію чи безпосередньо беруть в цьому участь. А введення продукції в обіг – це виготовлення або ввезення на митну територію України продукції з наступною самостійною або опосередкованою її реалізацією на території України. Таким чином, постачальниками є всі виробники, оскільки вони виготовляють цю продукцію, та роздрібні і оптові торговці, оскільки вони займаються опосередкованою реалізацією продукції.

Реалізуючи продукцію (роботи, послуги), суб'єкти підприємницької діяльності вступають у взаємовідносини з юридичними та фізичними особами - покупцями, а отже - здійснюють з ними у певному порядку розрахунки. Розрахунки з покупцями і замовниками виникають в тому випадку, коли організація укладає договір, відповідно до якого зобов'язується перед контрагентом в тому, що вона виконає всі умови договору щодо поставки товару, надання послуг або виконання робіт на оплатній основі. Контрагент в свою чергу зобов'язується, що в повному обсязі і у встановлені договором терміни сплатить за поставку товару, надання послуг або виконання робіт.

Процес розрахунків з покупцями, пов'язаний, з одного боку, з відвантаженням виробником готової продукції (наданням послуг) та передачі її покупцеві, а з іншого - з одержанням грошових коштів та їх еквівалентів і їх зарахуванням на рахунки продавця та здійснюється, як правило, на договірній основі й у безготівковій формі з покупцями (замовниками)-юридичними особами і в готівковій та безготівковій формах і без укладання індивідуальних договорів - з покупцями (замовниками)-фізичними особами.

Розрахунки з покупцями й замовниками можуть здійснюватися в двох

основних можливих варіантах реалізації товару (послуг):

1. Покупець здійснює попередню оплату (надається аванс) і лише після цього здійснюється реалізація товару або надання послуг.

2. Продавець відвантажує виготовлену продукцію, надає послуги і лише згодом відбувається погашення перед ним заборгованості.

Групи факторів, що мають вплив на розрахунки з покупцями і замовниками представлено на рис. 1.1.

Рис. 1.1 - Групи факторів, що впливають на розрахунки з покупцями і замовниками [40]

При здійсненні розрахунків потрібно дотримуватись чинних правил діючого законодавства, не допускати прострочення платежів, сприяти зменшенню дебіторської і кредиторської заборгованості. В результаті несвоєчасності розрахунків покупців та інших фізичних та юридичних осіб виникає дебіторська заборгованість. Наприклад, умови договору можуть передбачати те, що зобов'язання контрагента по оплаті товару виникають в момент відвантаження йому товару. У даній ситуації, дебіторська заборгованість по оплаті товару з'являється в момент відвантаження товару і в наслідок, буде значитися в обліку до того моменту, поки покупець не виконає зобов'язання по оплаті вже поставленого йому товару.

Дебіторська заборгованість завдає підприємству прямих збитків. Особливо це відчутно в умовах інфляції. Адже кошти, які тимчасово перебувають за межами підприємства, працюють на стороні й одночасно

знецінюються, тим більше при простроченні вони можуть не повернутися зовсім. Кредиторська заборгованість призводить до сплати різних штрафних санкцій і може бути підставою для оголошень підприємства банкрутом.

Виникнення дебіторської заборгованості при системі безготівкових розрахунків являє собою об'єктивний процес господарської діяльності підприємства. На підприємстві дебіторська заборгованість виникає з моменту відвантаження продукції, затвердження актів виконаних робіт чи наданих послуг.

Таким чином, розрахунки з покупцями і замовниками не можна розглядати у відриві від понять дебіторська і кредиторська заборгованість, яка відображає вхідні та вихідні зобов'язання підприємства. Терміни погашення дебіторської та кредиторської заборгованості, тобто здійснення розрахунків по врегулюванню зобов'язань, можуть бути встановлені законом або угодою сторін.

Законодавчі основи регулювання обліку суб'єктів господарської діяльності України визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV (із змінами та доповненнями) [3], який визначає «правові засади регулювання організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні» та «поширюється на всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності (далі - підприємства), які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність, а також на операції з виконання державного та місцевих бюджетів і складання фінансової звітності про виконання бюджетів з урахуванням бюджетного законодавства».

В умовах фінансової кризи та низької платоспроможності контрагентів на перший план вийшло питання ефективного управління дебіторською заборгованістю. При цьому необхідним етапом формування стратегії управління дебіторською заборгованістю є дослідження сутності

поняття «дебіторська заборгованість» та визначення її ознак і закономірностей з метою формування стратегій .

Сутність поняття «дебіторська заборгованість» розкривається як в нормативно-законодавчій базі, так і в науково-економічній літературі.

Багато вчених вважають вирішення цієї проблеми одним із важливих завдань фінансової стратегії підприємств. Аналіз останніх публікацій стосовно управління дебіторською заборгованістю свідчить про достатню зацікавленість та роздробленість даної проблеми. Так, автори Дубровська С.В. та М.Д. Білик розкривають проблемні питання сутності поняття «дебіторська заборгованість» [20;14]; Ніколаєнко О. і Лищенко О.Г. приділяють увагу аналізу дебіторської заборгованості [34;29]; Момот Т. та Савчук В.П. розглядають проблеми управління дебіторською заборгованістю в умовах фінансової кризи [31;37]. Актуальні питання організації обліку розрахунків з покупцями і замовниками за готову продукцію найбільш широко висвітлено в працях таких вітчизняних вчених, як С.Ф. Голова, Ф.Ф. Бутинця, В.І. Єфименка, А.М. Герасимовича, І.В. Жиглей, М.В. Кужельного, В.В. Сопка, В.Г. Линника, В.М. Пархоменка, І.І. Пилипенка, Л.К. Сук, В.Я. Савченка, В.М. Мурашка, М.Ф. Огійчука, В.В. Бабіча, В.В. Зотова, Маркової Т.Д. та багато інших [30]. Серед іноземних вчених даному питанню приділяють: Стоун Д., Хитчинг К., Дж. Ван Хорн, Зві Боді, Роберт К. Мертон [38;15;16]. Незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених вивченню сутності поняття «дебіторська заборгованість», це поняття настільки багатогранне, що й досі не існує єдиного підходу до його визначення.

Теоретичним підґрунтям для розгляду сутності поняття «дебіторська заборгованість» є розкриття сутності таких категорій як: «борг», «заборгованість», «дебітор», «розрахунки».

Так, автори фінансового словника Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. [23] дають визначення заборгованості як сумі фінансових зобов'язань чи грошового боргу, яке підлягає погашенню. Майже ідентичним

є поняття заборгованості у економічному словнику [22], а саме як сумі невиконаного зобов'язання, несплаченого боргу. Ми погоджуємося з думкою авторів щодо виділення окремо таких категорій, як зобов'язання і борг. Борг - це грошова сума, взята в позичку на певний термін і на певних умовах [22]. Поняття боргу є вужчим, ніж поняття зобов'язання.

Так, зобов'язання у бухгалтерському обліку визначається як оформлені договором цивільно-правові відносини, в силу яких одна сторона зобов'язана здійснити на користь іншої сторони певні дії або утриматись від певних дій, та як сума коштів, яка повинна бути сплачена на певну дату в майбутньому, або існуючі (завдяки минулим операціям чи подіям) зобов'язання підприємства щодо передачі певних активів чи надання послуг іншому підприємству у майбутньому. Зобов'язання існує тільки тоді, коли йому відповідає нормативно-правовий документ.

Тобто, зобов'язання - це виконання певних дій або, навпаки, утримання від дій. Слід зазначити, що Білик М.Д. також розрізняє поняття «зобов'язання» і «борг», але разом з тим дає визначення боргу як зобов'язання особи перед іншою особою [14], що на думку деяких вчених, є не досить коректним.

Категорія «зобов'язання» тісно пов'язана з категоріями «розрахунки» і «заборгованість». При визначенні терміну «розрахунки» виникають дискусії, які можна виділити в три основні позиції. Відповідно до першої з них, розрахунки – це система взаємовідносин. Прихильники другої позиції вважають розрахунки безпосередньо взаємовідносинами (без використання слова «система»). Третя група вчених лише пояснює економічну сутність розрахунків без наведення їх визначення [22] .

Іншим ключовим поняттям, яке розкриває сутність дебіторської заборгованості є «дебітор» (від латинського *debitum*—борг, обов'язок). Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», «дебітори - це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів» [8].

Слід зазначити, що закордонні та вітчизняні вчені визначають термін «дебіторська заборгованість» по різному. Тлумачення даного поняття в економічній літературі зазначено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Тракткування сутності поняття «дебіторська заборгованість» в економічній літературі*

Автор, джерело	Визначення
Сурніна К.С., Іванов Є.О, М.Д. Білик М.Д. [39; 24; 14]	Дебіторська заборгованість – майно, що неоплачене контрагентами або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів.
Іванчук Р.М., Іванчук О.А., Агеєва О.І. [25, 10]	Дебіторська заборгованість – вилученні гроші, які винні контрагенти.
Маркова Т.Д., Стрепенюк М.М., Римар Г.А. [30]	Дебіторська заборгованість – це фінансовий або бартерний борг одного суб'єкта господарювання або фізичної особи перед іншим за отримані товари, роботи, послуги, готової продукції, тощо, який узгоджується з певними зобов'язанням його повернення у найближчому майбутньому.
Голов С.Ф. [20]	Дебіторська заборгованість – фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони.
Стоун Д., Хітчинг К. [38]	Дебіторська заборгованість – це сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин з ними.
Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. [36]	Дебіторська заборгованість (англ. Accounts receivable (A/R)) — сума боргів, що належать підприємству, фірмі, компанії з боку інших підприємств, фірм, компаній, а також громадян, які є їх боржниками, дебіторами
Лищенко О.Г. [29]	Дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства.
Момот Т. [31]	Дебіторська заборгованість – безвідсоткова позика контрагентам.
Крайник О.П., Клепікова З.В. [27]	Дебіторська заборгованість – форма відстрочки платежу - відкритий кредит (неформальна або формальна угода, яка передбачає виконання послуг замовником або реалізації продукції покупцю з відстрочкою оплати за них. Такий кредит вважається безкоштовним та без чіткого визначення строку.

Белозерцев В. [13]	Дебіторська заборгованість – грошове вираження результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що мала місце у минулому та борг за неї може бути достовірно визначений, узгоджений з контрагентом та сплачений підприємству у майбутньому, а в поточний момент відображений у балансі підприємства як актив.
Кірейцев Г.Г. [26]	Дебіторська заборгованість – це складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг.
Дубровська Є.В. [20]	Дебіторська заборгованість – неоплачені юридичними та фізичними особами товари (роботи, послуги) та/або вилучені кошти з кругообігу підприємства, що мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів
Боді Зві, Мертон Роберт К. [16]	Дебіторська заборгованість визначається, як «рахунки до отримання» - це та сума, яку покупці продукції повинні виплатити корпорації (підприємству).
П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»[8]	Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.
П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [9]	Дебіторська заборгованість – це безумовні права вимоги і зобов'язання визнаються фінансовими активами і фінансовими зобов'язаннями, якщо за умовами контракту підприємство має право на отримання грошових коштів або бере на себе зобов'язання сплатити грошові кошти.
М(С)БО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [5].	Дебіторська заборгованість – похідні фінансові активи з фіксованими платежами, що підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку.
МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» [6]	Дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який є конкретним правом отримувати цінні папери або грошові кошти від іншого підприємства.

* Складено на підставі джерел

Ми згодні з твердженням деяких авторів [30], що визначення поняття «дебіторська заборгованість» за П(С)БО 10, є неповним, оскільки не розкриває економічної сутності поняття. Автори Сурніна К.С., Іванов Є.О., Білик М.Д. розглядають готівку та майно як окремі частини, проте слід відзначити, що готівка - є частиною майна, розглядаючи це визначення з точки зору структури балансу.

Деякі українські вчені розглядають дебіторську заборгованість як кошти, вилучені у підприємства, або які на певний термін знаходяться в інших осіб. Ми вважаємо таку дефініцію не досить коректною, оскільки вона потребує уточнення. Так, кошти, що вилучені у підприємства, не завжди перетворюються у дебіторську заборгованість.

Крайник О.П., Клепнікова З.В. [27] визначають дебіторську заборгованість у форму відкритого кредиту. Поняття «кредит» тісно пов'язане з поняттям дебіторської заборгованості, але ототожнювати їх не слід. Товарний (комерційний) кредит варто розглядати як передумову виникнення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

Наукові дослідження авторів Іванчука Р.М., Іванчука О.А., Агеєва О.І. стверджують [25; 10], що «дебіторська заборгованість – вилученні гроші». Проте, слід відмітити, що до формування дебіторської заборгованості входять не тільки грошові засоби .

Термін «accounts receivable» (анг.), окрім перекладу «дебіторська заборгованість», має і наступні варіанти: «рахунки до отримання», «рахунки дебіторів», «дебітор за розрахунками». Зокрема, як зазначають Стоун Д. та К. Хітчинг К. [38] - дебіторська заборгованість має назву «рахунки до отримання», а дебітори - це особи, які винні гроші за товари і послуги, вже одержані, але не оплачені ними .

Боді Зві і Мертон Роберт К. визначають дебіторську заборгованість як «рахунки до отримання» [16], зазначаючи, що це та сума, яку покупці продукції повинні виплатити корпорації (підприємству).

При аналізі публікацій [38; 10], нами було виявлено, що іноземні вчені

часто приймають поняття «кредитна політика» та «політика управління дебіторською заборгованістю» як цілісну категорію. Так наприклад, Хорн Дж. Ван взагалі розглядає дебіторську заборгованість як кількісний результат, що виникає у результаті реалізації кредитної політики підприємства [10], а Едвардс Барт, у своїй книзі «Кредитний менеджмент» взагалі використовує поняття «дебіторська заборгованість», суто як термін обліку [12].

Як видно з проведеного аналізу наукових джерел, всі автори розглядають одну і ту саму проблему під різним кутом.

Для більш детального вивчення системи нормативного регулювання розрахунків з покупцями і замовниками, необхідно розглянути, які аспекти обліку розрахункових операцій регулюються основними нормативними документами.

Напрями законодавчого регулювання розрахунків з покупцями і замовниками представлено на рис. 1.2

Рис. 1.2 - Напрями законодавчого регулювання розрахунків з покупцями і замовниками [6]

На рис. 1.2 звернена увага на взаємозв'язок та вплив напрямів нормативно правових актів, які регулюють розрахунки, та їх подальше відображенні в системі рахунків бухгалтерського обліку. Головними завданнями відображення таких операцій за розрахунками з покупцями і замовниками на рахунках бухгалтерського обліку виступають зобов'язання та їх погашення у майбутніх періодах. Ключовим моментом при цьому виступає момент визнання цих зобов'язань та форма розрахунків за ними [6].

Для більш детального вивчення системи нормативного регулювання розрахунків з покупцями і замовниками, необхідно розглянути, які аспекти обліку розрахункових операцій регулюються основними нормативними документами.

Цивільний кодекс України регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Господарський кодекс України встановлює відповідно до Конституції України правові основи господарської діяльності. Зокрема у Господарському кодексі визначається сутність господарського зобов'язання, причини його виникнення, суб'єкти господарювання, між якими виникають зобов'язання, а також умови та підстави припинення господарських зобов'язань.

Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки. Податковим кодексом України визначаються особливості покриття безнадійної дебіторської заборгованості банками і небанківськими фінансовими установами [30; 39].

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів. Норми цього положення застосовуються до фінансової звітності юридичних осіб усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані

подавати фінансову звітність згідно із законодавством.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності.

Основні внутрішні робочі документи підприємства, що регулюють облік розрахунків з покупцями і замовниками представлено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Внутрішні робочі документи підприємства, що регулюють облік розрахунків з покупцями та замовниками*

№	Назва нормативного документу	Основний зміст
1.	Облікова політика підприємства	Визначає способи організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, з урахуванням конкретних умов його діяльності.
2.	Робочий план рахунків	Кожне підприємство розробляє для себе робочий план рахунків, включаючи до нього лише ті рахунки, що мають практичне застосування на даному підприємстві. Робочий план рахунків затверджується керівником підприємства. Але порядок використання кожного рахунка є незмінним, встановленим інструкцією зі застосування плану рахунків.
3.	Розробленні первинні документи	Кожне підприємство має право розробити власні спеціалізовані первинні документи, за умови наявності в них обов'язкових реквізитів (з метою внутрішнього управлінського обліку).

* Складено на підставі [40]

Для належної організації обліку та аналізу розрахунків з покупцями і замовниками на підприємствах доцільно використовувати наказ про облікову політику підприємства як сукупності принципів, методів і процедур з організації системи обліку даного процесу. Наказ про облікову політику підприємства є внутрішнім регламентом організації ведення бухгалтерського обліку на підприємстві [40].

1.2. Документальне оформлення та фінансовий облік розрахунків з покупцями і замовниками підприємства

Для дотримання фінансової дисципліни на підприємстві з обліку розрахунків з покупцями та замовниками, дебіторська заборгованість повинна в повному обсязі і у встановлені терміни бути документально оформленою.

Для здійснення поставки товарів чи надання послуг необхідне укладання прямого договору між постачальником та покупцем. «Договір – домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків» [1, с. 164]. Договір купівлі – продажу – це найбільш розповсюджений вид договорів, за яким продавець зобов'язується передати майно покупцеві, а покупець зобов'язується прийняти майно та сплатити за нього визначену суму. При виборі постачальника для забезпечення надійності зважати потрібно на перелік умов, а саме на: цінову конкурентоздатність, наявність гарантії платежу, терміни сплати, наявність високоякісної продукції у постачальника, місце розташування підприємств, види діяльності. Проаналізувавши наведені умови і дійшовши до висновку щодо можливості укладання договору, сторони зазначають предмет, назву товару, ціну, порядок розрахунків, терміни поставок, обов'язки та відповідальність при порушенні зобов'язань. Тобто, відбувається направлення оферти з основними умовами угоди, а прийняття іншою стороною даної пропозиції визнається акцентом (згодою) [17].

Організація операцій з покупцями і замовниками схематично представлено на рис. 1.3. [17].

Документальне оформлення розрахунків з покупцями і замовниками містить в собі значну кількість документів. Кожен має своє призначення, специфічну будову, відповідні вимоги до складання. Невід'ємною складовою цього важливого процесу є правильність заповнення та своєчасність форму-

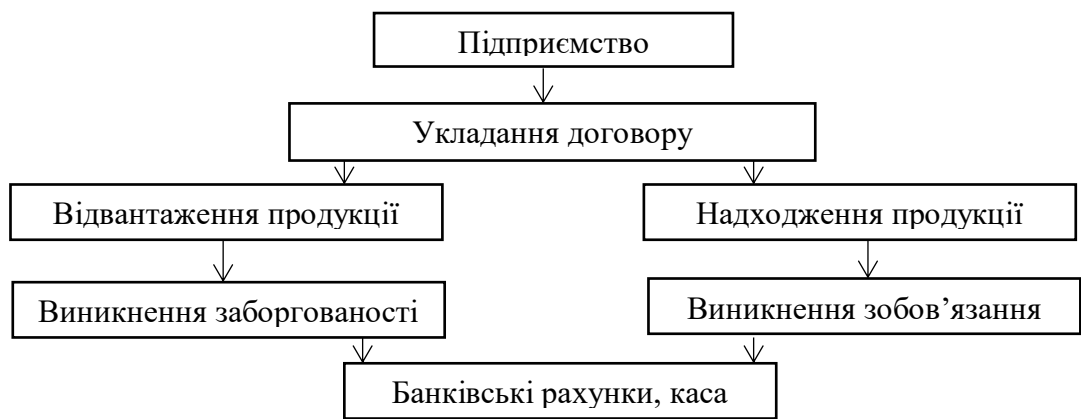

Рис. 1.3 – Організація операцій з покупцями і замовниками [17]

вання відповідного документа, здійснення контролю з метою недопущення помилок. Кожна складова господарського процесу виконує значну роль у забезпеченні стійкого розвитку підприємства в цілому, тому будь-який етап роботи повинен виконуватись в повній мірі [17].

Ф. Ф. Бутинцем [19, с. 52] було виділено перелік документів при розрахунках з покупцями і замовниками (рис. 1.4).

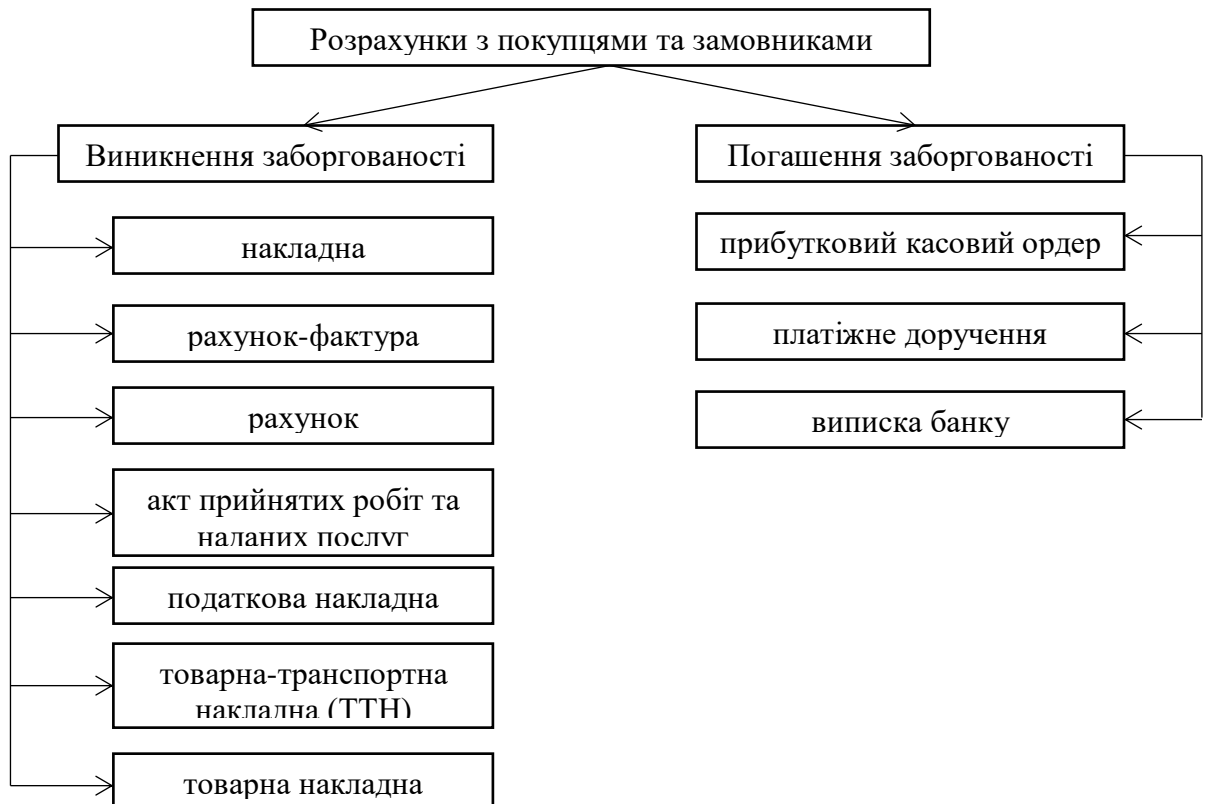

Рис. 1.4 – Перелік документів при розрахунках з покупцями і замовниками [19]

Коротка характеристика документів, що використовуються при розрахунках з покупцями і замовниками представлено в табл. 1.3 [17].

Таблиця 1.3 - Коротка характеристика документів, що використовуються при розрахунках з покупцями та замовниками*

№	Назва документу	Коротка характеристика документу
1.	Накладна	Зазначається перелік товарів, кількість та ціна, за якою товар постачається покупцю, вага, інформація про покупця та постачальника, дата, підписи.
2.	Рахунок-фактура	Документ, який видається покупцеві продавцем та підтверджує фактичне відвантаження товарів та їх ціну. Використовується лише для податкового обліку. Такий документ подає аргумент для приймання покупцем висунутих продавцем сум податку на додану вартість (ПДВ) до відрахування. Вказують такі відомості як найменування та реквізити покупця і продавця, перелік товарів чи послуг, одиниці виміру, ціна, вартість, ставки і суми ПДВ.
3.	Рахунок	Документ, що виписується на підставі договору купівлі-продажу товарів бухгалтером. В рахунку зазначається сума, яку повинен перерахувати платник на розрахунковий рахунок чи сплатити до каси постачальника. Прописується в документі найменування товару, одиниця виміру, кількість, ціна за одиницю, загальна сума. Вносяться реквізити, потрібні для перерахування коштів на рахунок постачальника.
4.	Акт прийнятих робіт та наданих послуг	Складається в період здачі виконаних робіт чи наданих послуг між замовником і виконавцем. В ньому вказані надані послуги та закінчені роботи із фіксуванням періоду виконання та вартості. Виконавець звітує перед замовником цим актом за завершену роботу. Формується у двох примірниках: перший після підписання сторонами залишається у виконавця; а другий - в замовника. Акт не має уніфікованої форми, тому кожне підприємство розробляє у вигідній для себе формі з метою представлення наявних особливостей наданих послуг та виконаних робіт. Акту прийнятих робіт та наданих послуг присвоюється номер, зазначається дата завершення робіт, повне найменування замовника та виконавця, реквізити, вказуються виконані роботи та вартість. Документ підлягає обов'язковому підписанню обома сторонами та встановленні на ньому печаток, що засвідчують законність операції.
5.	Податкова накладна	Одержання права на податковий кредит з ПДВ і нарахування податкових зобов'язань можливе за наявності сформованої податкової накладної. Це значущий документ для осіб, які зареєстровані платниками ПДВ. Відсутність у податковій накладній одного з обов'язкових реквізитів позбавляє покупця, зареєстрованого платником ПДВ, права на податковий кредит, адже вважається, що така податкова накладна не відповідає вимогам Податкового кодексу України.

		Випишують при здійсненні продажу товарів за кожен день. В електронній формі з дотриманням встановлених законодавством умов формується податкова накладна та додатки до неї із наявністю електронного підпису. Всі податкові накладні реєструються в Єдиному реєстрі податкових накладних.
6.	Товарно-транспортна накладна	Випишується вантажовідправником на кожну поїздку. Цей документ заповнюють продавець, покупець, перевізник та бухгалтер продавця. Бланк ТТН вже не є бланком суворої звітності, тому вантажовідправник може внести графи, які вважає необхідними. ТТН випишується у чотирьох примірниках: перший – застається у вантажовідправника для списання ТМЦ; другий – з підписами та печаткою вантажовідправника лишається у водія, а після поставки вантажу віддається вантажоотримувачу; третій – з підписом та печаткою вантажоотримувача є підставою для розрахунків; четвертий – підписаний вантажоотримувачем і з його печаткою прикладається до подорожнього листа водія і враховується при нарахуванні йому заробітної плати.
7.	Товарна накладна	Фіксується передача товару чи певних матеріальних цінностей від продавця до покупця. Вказують найменування товару, кількість, ціну, вартість та суму ПДВ. Повинні бути реквізити сторін, підписи та печатки. Випишується у двох примірниках, де один застається у постачальника, інший у покупця.
8.	Прибутковий касовий ордер	Погашення заборгованості підтверджується виданою квитанцією оприбуткованого касового ордеру покупцеві або виданим банком платіжним дорученням чи розрахунковим чеком для перерахування коштів з розрахункового рахунка по купця на рахунок постачальника. Здійснення безготівкових розрахунків засвідчує виписка банку.
9.	Платіжне доручення	
10.	Виписка банку	

* складено на підставі джерела [17]

На сьогоднішній день комп'ютеризація посідає одне з провідних місць розвитку. Відповідно, зростає комп'ютеризація бухгалтерського обліку, адже сприяє його вдосконаленню. Проте, до сих пір не всі підприємства забезпечені необхідною кількістю комп'ютерів, що ускладнює процеси документального оформлення господарських операцій, оскільки ручне ведення бухгалтерського обліку робить його менш оперативним і може призвести до випадкового перекручення даних чи інших помилок. Також однією з проблем при оформленні документів є відсутність раціональної організації документообігу. Трапляється, що на первинному документі

відсутні підписи уповноважених осіб, або взагалі відсутній певний первинний документ [17].

Отже, для якісного і своєчасного документального оформлення розрахунків з покупцями і замовниками необхідно [17]:

- особам, відповідальним за складання первинних документів, потрібно бути уважними і перевіряти сформовані документи;
- автоматизувати облік з метою заощадження часу, усунення можливих помилок, що допомогло б своєчасно і правильно приймати рішення;
- створити графік документообігу для швидкої та чіткої обробки і передачі документів;
- складати в момент здійснення господарської операції або після її завершення первинний документ з усіма необхідними підписами.

Первинні документи відіграють важливу роль, адже майже весь податковий облік заснований на даних бухгалтерського обліку, і помилка в них призведе до зниження податкового зобов'язання підприємства перед бюджетом. Таким чином, документальне оформлення розрахунків з покупцями і замовниками сприяє подальшому прогнозуванню та управлінню діяльністю підприємства, але за наявності правильно та у встановлені строки оформлених первинних документів [17].

1.3. Синтетичний і аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками підприємства

На рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» ведеться узагальнення інформації про розрахунки з покупцями і замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи і надані послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем.

За дебетом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображається реалізаційна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі на виконання бартерних

контрактів), що включає податок на додану вартість, акциз та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів та включені у вартість реалізації, за кредитом - сума платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, у касу, та інші види розрахунків. Сальдо рахунку відображає заборгованість покупців та замовників за одержані продукцію (роботи, послуги).

Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» має наступні субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 363 «Розрахунки з учасниками промислово-фінансової групи (ПФГ)»;
- 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням».

Основну частину виготовленої продукції підприємство реалізовує покупцям та замовникам. Розрахунок із постачальником здійснюється перед її отриманням (передоплата), в момент одержанням (оплата готівкою) та після відвантаження (післяоплата). Підприємства, які зацікавлені у швидкій реалізації своєї продукції чи розширенні ринків збуту, можуть йти на винятки для своїх клієнтів щодо терміну оплати, якщо продукція випускається у великій кількості [39]. Дебіторська заборгованість, на суму реалізованої продукції, існуватиме у постачальника із моменту відпуску продукції до оплати покупцем отриманої раніше продукції. У бухгалтерському обліку зобов'язання покупців та замовників відображаються в момент їх виникнення [40].

Типові операції по розрахунках з покупцями і замовниками подано в таблиці 1.4.

Аналітичний облік ведеться окремо стосовно кожної юридичної та фізичної особи, якій було відпущено продукцію та його оплати за кожним документом, як зазначено в наказі про облікову політику. Регістром аналітичного обліку розрахунків з покупцями є список дебіторів. Даний реєстр містить в собі перелік дебіторів підприємства, у ньому міститься

Таблиця 1.4 - Типові операції по розрахунках з покупцями і замовниками*

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
1.	Відвантажено готову продукцію для покупця	36	701
2.	Сплачено покупцями (замовниками) вартість реалізованих товарів, робіт чи послуг	30 31	36
3.	Отримано аванс від покупців під майбутню поставку продукції	31	681
4.	Відображено претензії з приводу розрахунків з покупцями та замовниками	37	36
5.	Погашено заборгованість за довготерміновими позиками за рахунок оплати, що надійшла від покупців (замовників)	50	36
6.	Повернено покупцям (замовникам) попередньо переплачені ними кошти	36	30 31

* складено на підставі джерела [40]

інформація про їх заборгованість на відповідну дату. Якщо покупець погасив свою заборгованість – він вилучається з списку дебіторів і вже не рахується на підприємстві як боржник.

Невід’ємною часткою синтетичного обліку дебіторської заборгованості за послуги, роботи та товари є облік резерву сумнівних боргів. Для цього передбачені рахунки 38 «Резерв сумнівних боргів» та 944 «Сумнівні і безнадійні борги». Важливу роль відіграє безнадійна заборгованість дебіторів, яка викликає неплатоспроможність, а також порушується фінансова стійкість підприємства. Списання безнадійної заборгованості на витрати періоду призведе до великих втрат і кризового фінансового положення підприємства [5].

Коефіцієнт сумнівності встановлюється підприємством виходячи з

фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію, послуги, тобто [40]:

$$K_c = BЗ / ДЗ, \quad (1.1)$$

де БЗ – безнадійна заборгованість за період, який був обраний для спостереження;

ДЗ – дебіторська заборгованість на дату балансу у вибраному для спостереження періоді.

Сумнівним боргом називається дебіторська заборгованість, яка виникла в результаті реалізації продукції, робіт, надання послуг та не погашена в строк, який встановлений договором або законодавством, і не є забезпеченою відповідними гарантіями [18; 37].

Основним із способів ступеневого віднесення безнадійного боргу на витрати є розрахунок резерву сумнівних боргів. Пояснюється це формування необхідністю оцінки, котра може бути отриманою від їх використання. Існує три варіанти розрахунку резерву сумнівних боргів [40]:

- виходячи з платоспроможності деяких дебіторів;
- на основі класифікації заборгованості по термінам її непогашення;
- за питомою вагою визнаного безнадійного боргу за реалізовану продукцію.

Підприємство вивчає платоспроможність за кожним дебітором та виводить індивідуальний коефіцієнт сумнівності, згідно якого потім визначається сума резерву за відповідною заборгованістю. Сума резервів по кожному дебітору становить загальну суму резерву сумнівних боргів по підприємству. Згідно цього розраховуються наступні показники [40]:

- відсоток безнадійного боргу відносно сплати дебіторської заборгованості за попередній період кожного дебітора;
- сума дебіторської заборгованості.

Резерв сумнівних боргів вираховується за формулою [40]:

$$РСБ = ((ВББ \times ДЗП) / 100) \times n, \quad (1.2)$$

де ВББ – відсоток безнадійних боргів;

ДЗП – дебіторська заборгованість за звітний період;

n – кількість дебіторів, які заборгували для підприємства.

Тільки за результатом інвентаризації заборгованості наприкінці року дозволяється створювати резерв сумнівних боргів, в той час як сумнівні борги виникають протягом року. Борг, списаний на збиток із причини неплатоспроможності боржника не є анулюванням заборгованості. Задля контролю за можливістю стягнення заборгованості у разі зміни майнового стану боржника потрібно відобразити на позабалансових рахунках. Термін, згідно якого заборгованість буде обліковуватись на позабалансовому рахунку, встановлюється філією самостійно (не менше, ніж три роки від часу списання заборгованості із балансу).

Для правильного списання безнадійної заборгованості потрібно документально вірно оформити операцію. Списання дебіторської заборгованості, по якій завершився термін позовної давності, здійснюється з дозволу директора [40]. Аналітичний облік здійснюється у розрізі відокремлених боржників виходячи з прийнятого способу його розрахунку.

Термін позовної давності починається з дня виникнення права на позов, а саме: з моменту відвантаження товару (виконання робіт, надання послуг) або з моменту здійснення розрахунків, передбачених умовами до договору. Якщо умовами договору термін позовної давності не передбачені, то він починається з дати:

- надходження коштів на розрахунковий рахунок підприємства продавця - якщо товари замовнику не відвантажені, роботи не виконані;

- відвантаження підприємством постачальником товарів (продукції), виконаних робіт, наданих послуг - якщо оплата від замовника, покупця не проведена;

- оприбуткування товарно-матеріальних цінностей підприємством покупцем або відображення в бухгалтерському обліку виконаних робіт, наданих послуг підприємством замовником - якщо оплата не проведена.

Дебіторська заборгованість із простроченим терміном позовної

давності списується за рішенням керівника підприємства на результати фінансової діяльності після того, як були проведені всі заходи для її стягнення (пред'явлення претензій, позов до суду чи арбітражного суду). У момент визнання підприємства банкрутом термін позовної давності за дебіторською заборгованістю вважається простроченим. Правильне обчислення терміну позовної давності істотно впливає як на судовий захист порушеного права, так і на відображення в обліку і оподаткуванні.

Висновки до першого розділу

Дослідження методологічних аспектів обліку розрахунків з покупцями та замовниками, яке проведено в першому розділі даної кваліфікаційної роботи магістра, дозволило зробити наступні висновки:

Проведений детальний аналіз теоретичних основ, нормативно-правового регулювання, а також методологічних аспектів обліку розрахунків з покупцями та замовниками, а саме:

- були виділені групи факторів, що впливають на розрахунки з покупцями і замовниками;

- визначено, що розрахунки з покупцями і замовниками не можна розглядати у відриві від понять дебіторська і кредиторська заборгованість, які відображають вхідні і вихідні зобов'язання підприємства;

- проаналізовано трактування сутності поняття «Дебіторська заборгованість» науковцями, вивчені основні нормативно-правові документи з обліку дебіторської заборгованості і розрахунків з покупцями і замовниками;

- виділені основні внутрішні робочі документи підприємства, що регулюють облік розрахунків з покупцями та замовниками;

- представлена організація операцій з покупцями та замовниками;

- вивчено перелік документів при розрахунках з покупцями а замовниками;

- надана коротка характеристика документів, що використовуються при розрахунках з покупцями та замовниками;

- вивчені основні операції по розрахунку з покупцями і замовниками;

- вивчені основні моменти з обліку резерву сумнівних боргів.

Розглянуті питання в першому розділі кваліфікаційної роботи магістра дозволяють зробити висновок, що облік розрахунків з покупцями і замовниками є одним із ключових напрямків бухгалтерського обліку підприємства. Він забезпечує контроль за своєчасним виконанням зобов'язань контрагентами та надходженням грошових коштів.

Ефективна організація документального оформлення, синтетичного та аналітичного обліку дозволяє:

- підтримувати фінансову дисципліну підприємства;

- забезпечувати прозорість облікових даних для внутрішніх і зовнішніх користувачів;

- знижувати фінансові ризики, пов'язані з дебіторською заборгованістю.

Вивчення нормативно-правової бази є необхідним для забезпечення достовірності обліку та відповідності операцій чинному законодавству. Розрахунки з покупцями та замовниками, належним чином відображені в обліку, сприяють зміцненню фінансового стану підприємства та підвищенню його конкурентоспроможності в умовах нестабільності ринкового середовища.

2. ОРНАГІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ

2.1. Мета, завдання та предметна область дослідження

Згідно з Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [2], «Аудиторська діяльність — це незалежна професійна діяльність аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, зареєстрованих у Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, з надання аудиторських послуг», а «аудитор - фізична особа, яка підтвердила кваліфікаційну придатність до провадження аудиторської діяльності, має відповідний практичний досвід та зареєстрована у Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності».

Законами України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [3] та «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [2] визначено, що і бухгалтерський облік, і аудит забезпечують надання користувачам фінансової звітності для прийняття відповідних рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, власний капітал, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Бухгалтерський облік забезпечує відображення господарських фактів, а аудит підтверджує їх достовірність, законність та повноту відображення.

Поряд із проведенням аудиту національні нормативи передбачають супутні аудиту послуги: оглядову перевірку, операційну перевірку та компіляцію (трансформацію обліку) [28].

Оглядова (експрес) перевірка - це перевірка фінансової звітності без детального вивчення системи внутрішнього контролю й обліку підприємства, без перевірки первинної документації на достовірність. Оглядова перевірка фінансової звітності, яка проводиться професійною аудиторською фірмою, полягає у здійсненні небагатьох конкретних тестів системи внутрішнього контролю та показників статей опублікованої фінансової звітності. Оглядова перевірка, в основному обмежується оглядом (аналізом) систем контролю та

середовища контролю, що доповнюється проведенням аналітичних оглядових процедур. Ступінь упевненості за результатами оглядової перевірки менший, ніж за результатами повноцінного аудиту [28].

Операційна перевірка проводиться аудитором з окремих питань за домовленістю з клієнтом. Узгоджені між аудитором і клієнтом процедури перевірки здійснюються з метою задоволення інтересів клієнта стосовно дослідження інформації з окремих питань [28].

Компіляція (трансформація бухгалтерського обліку) - це здійснення процедур трансформації обліку за іншими обліковими стандартами. Така робота складається зі скороченого обсягу деталізації даних і закінчується створенням зручних у використанні, зрозумілих таблиць та фінансової звітності [28].

Проте практична діяльність аудиторів не обмежується аудитом та аудиторськими послугами, передбаченими чинним законодавством.

Залежно від історичних стадій розвитку аудиту виділяють три види аудиту [28]:

1. підтверджуючий аудит (перевірка і підтвердження достовірності бухгалтерських документів і звітності);
2. системно-орієнтований аудит - аудиторська експертиза на основі аналізу системи внутрішнього контролю.
3. аудит, що базується на ризику (концентрація аудиторської роботи на сферах із вищим можливим ризиком, що значно спрощує аудит у сферах із низьким ризиком).

При ефективній системі внутрішнього контролю ймовірність помилок незначна, і необхідності у надто детальній перевірці немає; у разі неефективності системи внутрішнього контролю клієнтові надаються рекомендації щодо її поліпшення [28].

За об'єктами аудит у міжнародній практиці поділяють на: аудит фінансової звітності; погоджений аудит, або аудит на відповідність; операційний аудит.

Аудит фінансової звітності виконується для визначення того, чи узгоджена

зведена фінансова звітність із певними критеріями. Зазвичай критеріями є загальноприйняті бухгалтерські принципи, хоча поширена також практика проведення аудиту фінансової звітності на основі наявних грошових коштів або на будь-якій іншій основі, притаманній бухгалтерії, господарської системи, що перевіряється [28].

Аудит фінансової звітності базується на тому припущенні, що вона буде використана різними групами для різних цілей. Отже, більш ефективним є варіант, коли один аудитор виконує аудит і робить висновок, на який можуть покластися всі користувачі, ніж той, при якому кожний користувач проводив би власний аудит. Якщо користувач вважає, що загальний аудит не забезпечує достатньої для його цілей інформації, він може отримати додаткові дані [28].

Аудит на відповідність має на меті визначити, чи дотримуються в господарській системі ті специфічні процедури або правила, приписані персоналу адміністрацією, наприклад [28]:

- чи виконує бухгалтерський персонал ті процедури, які приписані керуючим, перевірку відповідності рівня заробітної платні мінімальному рівню, визначеному законом;
- перевірку контрактів із банками й іншими кредиторами для гарантування дотримання іншою стороною юридичних норм тощо.

Аудит на відповідність є доцільним для перевірки тих чи інших дій структурних підрозділів, об'єднань. При аудиті адміністративно-функціональних формувань роль аудиту на відповідність зростає завдяки широкому регулюванню їх діяльності керівництвом [28].

Результати аудиту на відповідність зазвичай повідомляються керівникові підрозділу, який перевірявся аудитором, а не широкому колу користувачів. Адміністрація є основною групою користувачів, зацікавлених у відповідності фактичних процедур визначеним нормативними документами. Тому значну частину такої роботи виконують аудитори, запрошені з ініціативи підрозділів [28].

Операційний аудит - це перевірка будь-якої частини процедур і методів

функціонування господарської системи з метою оцінки її продуктивності й ефективності. По завершенню цього аудиту зазвичай видаються рекомендації з удосконалення операцій [28].

Виконання операційного аудиту і повідомлення про його результати визначаються не так легко, як при аудиті інших видів. Ефективність операцій складніше об'єктивно оцінити, ніж їх відповідність інструкціям або подання фінансової звітності, які не суперечать загальноприйнятим бухгалтерським принципам. Установлені ж критерії для оцінки інформації при кожному конкретному аудиті досить суб'єктивні. У цьому розумінні операційний аудит більш схожий на консалтинг адміністрації, ніж на те, що звичайно вважається аудитом. Значення операційного аудиту має тенденцію до зростання [28].

Операційний аудит трактується як дослідження господарської системи з точки зору її ефективності і продуктивності. Мета такого аудиту - встановити ефективність і продуктивність тієї чи іншої підсистеми будь-якої господарської системи [28].

За суб'єктами здійснення аудит поділяється на внутрішній (внутрішньогосподарський контроль) і зовнішній. Внутрішній і зовнішній аудит може охоплювати всі види аудиту залежно від обраного об'єкта, різниця полягає лише в тому, що внутрішній аудит здійснюється кваліфікованим працівником самого підприємства, а зовнішній - сертифікованим аудитором на договірній основі.

Одним із найважливіших напрямків аудиту, є аудит розрахунків з покупцями та замовниками. Від достовірності та об'єктивності відображення в бухгалтерському обліку й звітності операцій із розрахунків з покупцями і замовниками залежить правильність відображення рівня організації господарської і фінансової роботи, а також бухгалтерського обліку. Встановлення достовірності сум дебіторської і кредиторської заборгованості, відображених у фінансовій звітності є одним із необхідних завдань аудиту [28].

2.2. Нормативна база аудиту розрахунків

В сучасних умовах економічного розвитку питання обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками набуває особливого значення. Розрахунки з контрагентами є основою для підтримки стабільної фінансової діяльності будь-якого підприємства, оскільки вони безпосередньо пов'язані з надходженням коштів від реалізації продукції, товарів або послуг. Ефективний контроль за розрахунками забезпечує своєчасне виконання договірних зобов'язань, зменшення ризиків утворення простроченої дебіторської заборгованості та підвищення платоспроможності підприємства.

Проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками дозволяє виявити недоліки у веденні бухгалтерського обліку, встановити можливі порушення та зловживання, а також забезпечити достовірність даних фінансової звітності. Для ефективного виконання завдань аудитору необхідно керуватися нормативно-правовою базою, яка регулює як загальні принципи аудиторської діяльності, так і конкретні аспекти обліку дебіторської заборгованості.

Основні нормативні документи, що регулюють аудит розрахунків з покупцями і замовниками представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні нормативні документи, що регулюють аудит розрахунків з покупцями та замовниками

№	Нормативний документ	Основні положення документу
1	Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»	Основний нормативно-правовий акт, який регулює порядок здійснення аудиторської діяльності та організації аудиту фінансової звітності в Україні. Цей закон встановлює правові, організаційні та етичні вимоги до аудиторської діяльності, а також визначає роль аудиторів у забезпеченні достовірності фінансової інформації.
2	Міжнародні стандарти аудиту (МСА)	МСА 500: Порядок отримання аудиторських доказів. МСА 505: Процедура зовнішніх підтверджень. МСА 240: Оцінка шахрайства.

3	Податковий кодекс України	Регулює податковий облік дебіторської заборгованості (ПДВ, податок на прибуток, безнадійна заборгованість).
4	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»	Визначає загальні вимоги до обліку та відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності.
5	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»	Регулює порядок визнання, оцінки та відображення дебіторської заборгованості в обліку.
6	Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань (Наказ №879)	Визначає порядок інвентаризації розрахунків з контрагентами для підтвердження заборгованості.

Аналізуючи табл. 2.1 можна зазначити, що базовим документом, що регулює діяльність аудиторів є Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність». Аудитор під час перевірки розрахунків з покупцями і замовниками керується цим законом для забезпечення правомірності своєї діяльності.

Цим законом встановлюються основні принципи, вимоги та правила, що регулюють аудиторську діяльність в Україні. Основні положення Закону представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Основні положення Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»

№	Основні положення Закону	Зміст
1	Право на здійснення аудиту	Право мають особи, що отримали сертифікат аудитора або аудиторські фірми.
2	Аудиторські стандарти	Обов'язкове застосування міжнародних стандартів аудиту (ISA).
3	Аудиторські висновки	Порядок складання висновків: позитивні, умовні, відмовні.
4	Незалежність аудитора	Аудитор має бути незалежним від клієнта та зацікавлених сторін.
5	Органи регулювання та нагляду	Діяльність регулює Аудиторська палата України та інші наглядові органи.
6	Сертифікація та ліцензування	Порядок сертифікації аудиторів, ліцензування аудиторських фірм.

7	Відповідальність аудитора	Відповідальність за порушення стандартів та надання недостовірних даних.
8	Державний аудит	Особливі вимоги для державних підприємств та публічної звітності.
9	Підвищення довіри до фінансової звітності	Незалежний аудит забезпечує прозорість і достовірність звітності.
10	Міжнародна співпраця	Впровадження міжнародних стандартів та співпраця з іноземними органами.

Основні положення Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» схематично представлені на рис. 2.1

1. Право на аудит	→	Сертифіковані аудитори та ліцензовані фірми
2. Аудиторські стандарти	→	Міжнародні стандарти аудиту (ISA)
3. Аудиторські висновки	→	Позитивні Умовні Відмовні
4. Незалежність аудитора	→	Відсутність конфлікту інтересів
5. Органи регулювання	→	Аудиторська палата України, державний нагляд
6. Сертифікація	→	Іспити, стажування, отримання сертифікату
7. Відповідальність	→	Санкції за недостовірну інформацію
8. Державний аудит	→	Вимоги до державних підприємств
9. Довіра до звітності	→	Прозорість та надійність фінансової інформації
10. Міжнародна співпраця	→	Адаптація міжнародних стандартів

Рис. 2.1 – Ключові аспекти Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»

Таким чином, на рис. 2.1 відображені ключові аспекти Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», що дозволяють краще зрозуміти вимоги до аудиторської діяльності в Україні.

Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» є ключовим документом для розвитку аудиторської діяльності в Україні, сприяє вдосконаленню обліку, підвищенню довіри до фінансових звітів підприємств і забезпечує прозорість економічної діяльності в країні.

Міжнародні стандарти аудиту (МСА) є основою аудиторської методології. Зокрема такі МСА мають наступні ключові аспекти:

- МСА 500 – вимагає від аудитора отримання достатніх і відповідних доказів для підтвердження правильності облікових даних;

- МСА 505 – передбачає процедуру зовнішніх підтверджень шляхом отримання відповідей від покупців підприємства;

- МСА 240 – регулює питання ідентифікації та попередження шахрайства, що є актуальним при перевірці розрахунків з контрагентами.

Податковий кодекс України регулює питання обліку дебіторської заборгованості для цілей оподаткування, наприклад:

- статті 198 та 201 регламентують порядок обліку податку на додану вартість (ПДВ) за розрахунками з контрагентами.

- статтею 159 встановлює порядок визнання безнадійної заборгованості та списання її у податковому обліку.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» вимагає відображати у фінансовій звітності інформацію про дебіторську заборгованість. Аудитор перевіряє, чи відповідають дані фінансового обліку вимогам закону.

Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 10 «Дебіторська заборгованість» регулює порядок ведення обліку дебіторської заборгованості, зокрема:

- визначення сумнівної та безнадійної заборгованості;
- створення резерву сумнівних боргів;
- визнання та оцінка заборгованості у звітності.

Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань передбачає обов'язкову інвентаризацію розрахунків для підтвердження їх правильності та наявності.

Нормативна база є фундаментом, на якому ґрунтується діяльність кожного аудитора. Під час аудиту розрахунків з покупцями і замовниками нормативні документи виконують наступні функції:

1. Забезпечення правової основи: Аудитори діють виключно в межах законодавства, що забезпечує законність та прозорість їхньої діяльності.

2. Уніфікація методології: Міжнародні стандарти аудиту встановлюють єдині методологічні підходи до перевірки розрахунків.

3. Виявлення порушень: Завдяки нормативній базі аудитори можуть виявити помилки, шахрайства чи недоліки у веденні обліку.

4. Забезпечення достовірності фінансової звітності: Відповідність обліку нормативним документам забезпечує достовірність показників балансу та фінансових результатів.

5. Сприяння ефективності внутрішнього контролю: Використання нормативів допомагає аудиторам оцінити внутрішній контроль підприємства щодо розрахунків.

Таким чином, нормативно-правові акти забезпечують системний та об'єктивний підхід до аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, що є основою для якісної перевірки фінансової звітності та підтримки економічної стабільності підприємства.

2.3. Методика проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками підприємства

Виходячи з вимог чинного законодавства, метою аудиту розрахунків з покупцями і замовниками є встановлення законності, достовірності і доцільності здійснення розрахунків з покупцями і замовниками підприємства і правильності їх відображення в обліку [45].

Розглядаючи завдання аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, необхідно пам'ятати, що аудиторське дослідження виходить за межі бухгалтерського обліку.

Завданнями проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками є [45]:

- перевірка правильності визначення дебіторської заборгованості на початок періоду;
- звірка дебіторської заборгованості;

- перевірка правильності оформлення первинних документів з покупцями та замовниками;
- перевірка правильності оформлення довіреностей при розрахунках з покупцями та замовниками;
- перевірка заліку заборгованості, а саме відповідність сум авансів отриманих сумам відвантаженої готової продукції покупцям;
- перевірка сум відвантаженої готової продукції покупцям сумам отриманої оплати;
- перевірка правильності класифікації дебіторської заборгованості;
- перевірка правильності виникнення та погашення дебіторської заборгованості;
- перевірка правильності нарахування та списання резерву сумнівних боргів;
- перевірка правильності кореспонденції рахунків;
- перевірка правильності визначення залишку дебіторської заборгованості на кінець періоду.

Послідовність проведення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості та зобов'язань представлено на рис. 2.2.

Залежно від намічених цілей аудиту виконання кожної стадії планування має ряд особливостей.

Як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід аудиторської практики, аудиторська перевірка складається з окремих послідовних етапів, які в узагальненому вигляді можна назвати так: підготовчий, проміжний, етап фізичної перевірки, основний (етап аудиту окремих статей звітності), підсумковий етап.

Збираючи загальні відомості щодо виникнення, обліку дебіторської заборгованості та зобов'язань, правильності їх оцінки, аудитору необхідно визначити мінімальний перелік інформації, яка має бути надана клієнтом або отримана самим аудитором у ході проведення аудиту.

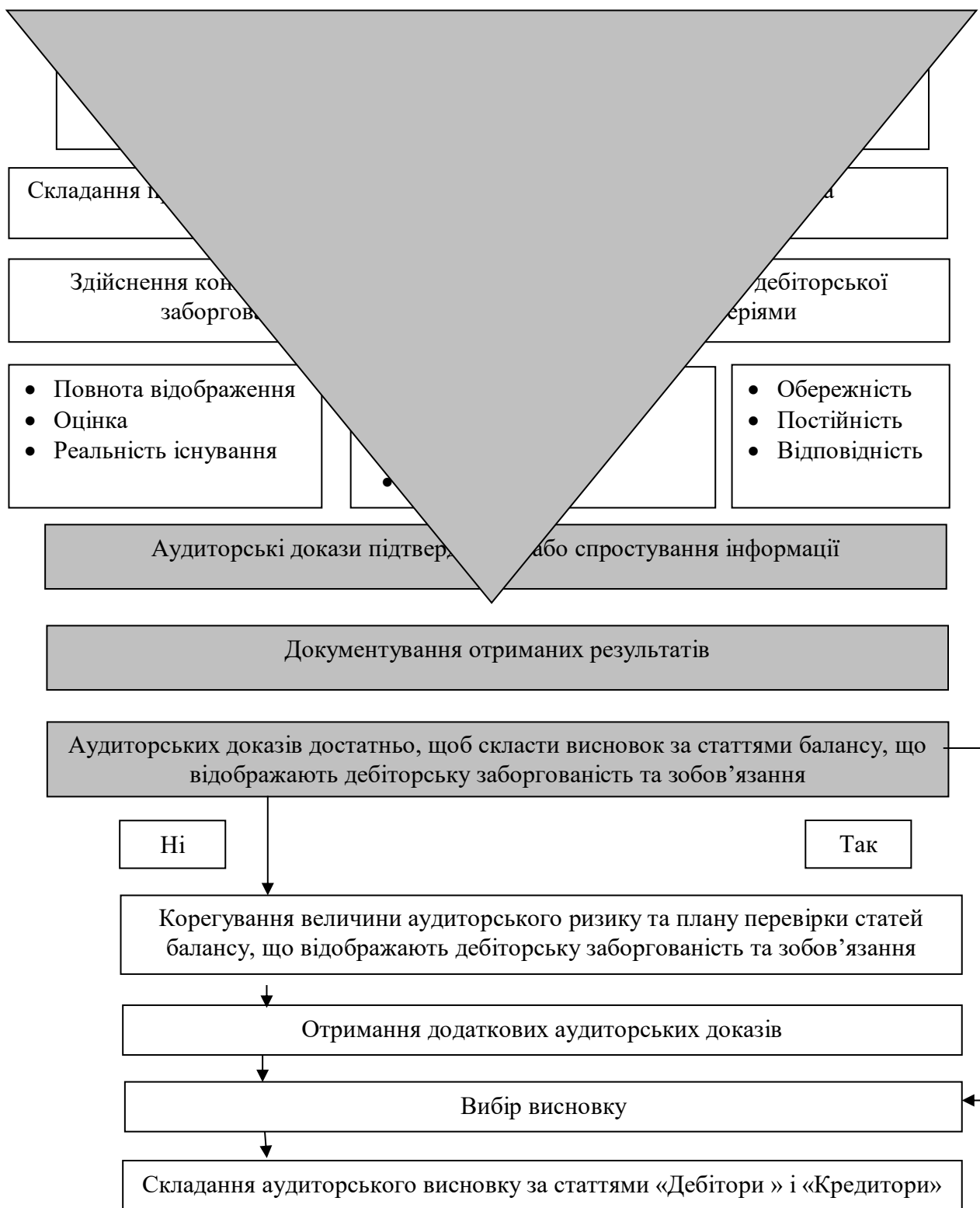

Рис. 2.2 - Послідовність проведення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості та зобов'язань [28]

Джерела інформації аудиту розрахунків з покупцями і замовниками являють собою предметну область дослідження. Це нормативні документи,

розглянуті в попередньому розділі, облікова політика підприємства та облікові документи в яких зафіксована інформація, що характеризує залишки і рух виробничих запасів [28].

При дослідженні внутрішніх нормативних та загальних документів аудитор визначає питання, на яких необхідно загострити свою увагу при подальшому вивченні інформації.

Аудитор у процесі свого дослідження повинен чітко відстежувати інформаційні потоки, пов'язані з господарськими діями чи подіями, від прийняття рішення про здійснення господарської операції до відображення факту здійснення в первинних документах, зведених документах, регістрах обліку та звітності [28].

Попереднє планування доцільно почати з бесід з представниками керівництва, співробітниками підрозділів, головним бухгалтером, керівником служби внутрішнього контролю. Бесіди повинні будуватися таким чином, щоб аудитор міг отримати досить чітке уявлення про те, чого від нього очікує клієнт, як він уявляє собі характер, обсяг і терміни роботи тощо. Аудитор повинен отримати роз'яснення для підтвердження припущення безперервності діяльності, первинної оцінки надійності систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю. Крім того, необхідна інформація про організацію процесу укладення договорів і процесу реалізації продукції.

Аудит розрахунків з покупцями і замовниками проводиться аналогічно перевірці розрахунків з постачальниками та підрядниками. Розрахунки між постачальниками і покупцями здійснюються, як правило, безготівковим шляхом, і кошти з рахунків організацій списуються за розпорядженням власника рахунків. при цьому допускаються безготівкові розрахунки: платіжними дорученнями; акредитивами; платіжними вимогами-дорученнями; чеками.

Форма розрахунків між платником і одержувачем визначається договором або угодою. Організації - учасники договору за спільною згодою

можуть проводити заліки взаємної заборгованості, минаючи банки. У цьому випадку в банку видаються доручення, чек на зараховану суму. Практикуються також бартерні угоди. Допускаються, крім того, готівкові розрахунки з покупцями і замовниками в межах ліміту готівкових розрахунків, встановленого законодавством. Організації вироблену ними продукцію реалізують заготівельним організаціям; хлібоприймальним пунктам; м'ясокомбінатам; молокозаводам; заготконтору споживкооперації тощо. Її продають також дитячим установам, закладам охорони здоров'я, громадського харчування, торгівлі. Сільськогосподарські організації мають також широкі розрахункові зв'язки з реалізації продукції з населенням.

Тому при перевірці насамперед необхідно встановити, чи є в наявності всі договори на поставку продукції, чи зареєстровані ці договори в журналі реєстрації договорів і гарантійних листів.

На основі практичного досвіду аудиту дебіторської заборгованості, виявлення проблем, спричинених застосуванням положень (стандартів) бухгалтерського обліку, можна назвати найтипівіші помилки бухгалтерів або факти (види) зловживань, шахрайства, обману, викривлення інформації щодо дебіторської заборгованості з корисливою метою, які виявляються аудиторами під час перевірки звітності підприємств - клієнтів. Наведені нижче основні види порушень повинні братися до уваги як бухгалтерами-практиками для їх уникнення, так і аудиторами для виявлення у процесі аудиту:

1. заміни виписок банку іншими або виправлення відповідних сум, що свідчать про погашення дебіторської заборгованості (для виявлення цих фактів слід зробити запит у банк та до підприємств-дебіторів);
2. зарахування отриманих сум дебіторської заборгованості на погашення заборгованості невідповідних дебіторів-платників;
3. неправомірне здійснення бартерних операцій для погашення дебіторської заборгованості;
4. списання недостач та крадіжок за рахунок збільшення дебіторської заборгованості;

5. невідповідність даних синтетичного й аналітичного обліку дебіторської заборгованості та зобов'язань;

6. приховування дебіторської заборгованості та зобов'язань шляхом відображення у Балансі згорнутого залишку замість розгорнутого (слід докладно вивчити склад таких статей балансу: «Дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги», «Дебіторська заборгованість по розрахунках», «Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги», «Поточні зобов'язання по розрахунках», «Інші поточні зобов'язання»);

7. неправильне визначення (оцінка) сум дебіторської заборгованості та зобов'язань у зв'язку з коливанням курсу валют на дату складання Балансу при розрахунках в іноземній валюті;

8. неправильний розрахунок суми резерву безнадійної дебіторської заборгованості, що може бути спричинено:

- відсутністю зіставної інформації за попередні звітні періоди;
- арифметичними неточностями;
- неправильним групуванням дебітором за періодами простроченості погашення заборгованості;

- невзяттям до уваги вхідного сальдо по рахунку «Резерв сумнівних боргів»;

- навмисним завищенням суми резерву сумнівних боргів або сум прямого списання дебіторської заборгованості з метою завищення розміру загальних витрат звітного періоду і, як наслідок, зменшення суми оподаткованого прибутку;

- невідповідністю сум, зазначених у первинних документах, що є підставою для виникнення дебіторської заборгованості;

- шахрайством із сумами дебіторської заборгованості підзвітних осіб (списання її без підстав і документального підтвердження на загальногосподарські витрати, прострочених сум депонованої заробітної плати та ін.);

- неправильним оформленням або відсутністю договорів, що стали

підставою для відвантаження товару і виникнення дебіторської заборгованості;

- неправильною кореспонденцією рахунків при відображенні в обліку дебіторської заборгованості;

9. відображена дебіторська заборгованість не належить підприємству;

10. зарахування дебіторської заборгованості у валюту Балансу не за чистою реалізаційною вартістю, а за початковою вартістю виникнення (наслідком є завищення активів):

- неправильною класифікацією дебіторської заборгованості на довгострокову та короткострокову, внаслідок чого викривляється фінансовий стан підприємства при аналізі показників, що його характеризують;

- записом дебіторської заборгованості за фіктивними рахунками неіснуючих клієнтів або за фіктивними, нетоварними операціями.

Важливим кроком аудитора при перевірці підприємства є оцінка надійності системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості та зобов'язань. Правильна оцінка системи внутрішнього контролю підприємства-клієнта дає можливість аудитору розробити програму аудиту, визначити кількість, види та обсяг аудиторських процедур. За наявності на підприємстві внутрішнього аудитора зовнішній аудитор може використовувати результати його роботи, попередньо перевіривши їх надійність [28].

Раціональна організація внутрішнього контролю за станом розрахунків на підприємстві сприяє зміцненню договірної та розрахункової дисципліни, підвищенню відповідальності за дотримання платіжної дисципліни, скороченню дебіторської і кредиторської заборгованості, покращанню фінансового стану суб'єкта господарювання [28].

Приклад тесту внутрішнього контролю дебіторської заборгованості та зобов'язань представлено у Додатку А.

За результатами внутрішнього контролю аудитору слід оцінити величину аудиторського ризику в цілому та при перевірці дебіторської заборгованості й зобов'язань зокрема, тобто з'ясувати ймовірність того, що суттєві помилки, які є в обліку дебіторської заборгованості та зобов'язань, можуть залишитися

невиявленими і вплинуть на достовірність усієї фінансової звітності [28].

Залежно від оцінки внутрішнього контролю і системи обліку та умов договору аудитор вибирає методичні прийоми організації перевірки: суцільний, вибірковий, аналітичний або комбінований [28].

У зв'язку зі значною кількістю об'єктів аудиту дебіторської заборгованості й зобов'язань аудитору необхідно використовувати метод стратифікації, тобто розподіляти всю сукупність (генеральну) на дрібніші підсукупності, кожна з яких має власну характеристику. У нашому випадку за підсукупність може братися кожен балансовий рахунок, який узагальнює інформацію з відповідних рахунків [28].

Для успішного виконання поставлених завдань аудитор складає програму аудиту, до якої обов'язково вносить аудиторські процедури за всіма виділеними підсукупностями зі вказівкою на виконавців та терміни виконання. До програми входять такі питання [28]:

1. контроль наявності, якості та реєстрації укладених договорів;
2. звірка залишків по розрахунках за даними Головної книги, синтетичного й аналітичного обліку;
3. перевірка правильності створення і використання резерву сумнівних боргів;
4. контроль повноти й реальності відображення господарських операцій по безготівкових розрахунках у первинних документах;
5. контроль правильності розрахунків у первинних документах (як за кількістю, так і за вартістю);
6. контроль відповідності та своєчасності облікової реєстрації (аналітичний, синтетичний, зведений синтетичний облік);
7. перевірка розрахунків за товарообмінними операціями;
8. перевірка безнадійної дебіторської та кредиторської заборгованості;
9. перевірка розрахунків за претензіями та з відшкодування завданих збитків;
10. перевірка розрахунків щодо зовнішньоекономічної діяльності;

11. перевірка забезпечення зобов'язань;
12. перевірка претензійної роботи й роботи внутрішнього аудитора;
13. інші питання, що стосуються аудиту дебіторської заборгованості і зобов'язань.

Особливу увагу необхідно приділити аудиту дебіторської заборгованості, тому що суми дебіторської заборгованості - це вилучені з обігу засоби суб'єкта господарювання [28].

У зв'язку з тим, що дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну, аудитор перевіряє правильність проведеної класифікації. Зокрема, до довгострокової дебіторської заборгованості слід відносити: майно в оренді (довгострокова оренда), інші необоротні активи та дебіторську заборгованість за векселями одержаними (довгостроковими). Аудитор повинен також з'ясувати, чи існує операційна дебіторська заборгованість, строк погашення якої перевищує терміни позовної давності [28].

На рис. 2.3 наведено балансовий підхід до оцінки безнадійності дебіторської заборгованості [28].

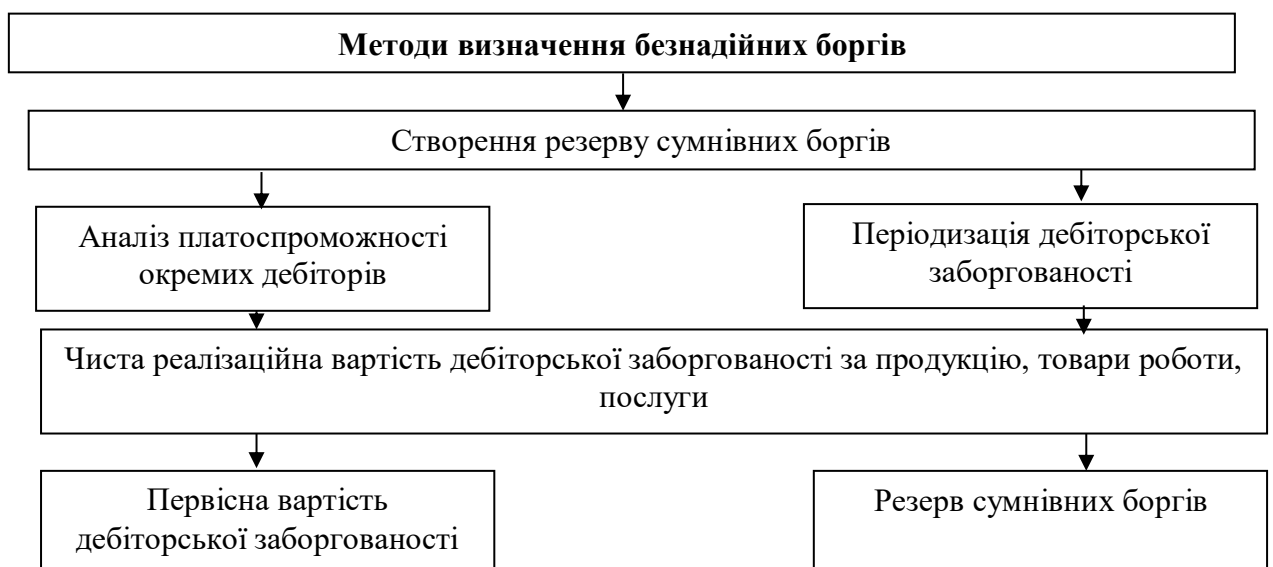

Рис. 2.3 - Балансовий підхід до оцінки безнадійної дебіторської заборгованості [28]

Особливу увагу слід приділити контролю розкриття інформації про дебіторську заборгованість у примітках до фінансової звітності, де наведено [28]:

- перелік дебіторів і суми довгострокової дебіторської заборгованості;
- перелік дебіторів і суми дебіторської заборгованості пов'язаних сторін із виділенням внутрішньо-групового сальдо дебіторської заборгованості;
- склад і суми статті Балансу "Інша дебіторська заборгованість";
- метод визначення резерву сумнівних боргів;
- суму поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги класифіковану за строками непогашення.

У Звіті про фінансові результати аудитор перевіряє правильність заповнення рядка 090 "Інші операційні витрати" в частині віднесення сумнівних і безнадійних боргів, а у Звіті про рух грошових коштів - рядка 080 "Зменшення (збільшення) оборотних активів" у частині зміни сальдо операційної поточної дебіторської заборгованості [28].

Аудитор повинен також переконатися у зіставності даних бухгалтерської і не бухгалтерської звітності по дебіторах (звіт директора, голови правління, фінансовий огляд).

Критерій законності передбачає перевірку законності операцій, що призвели до виникнення дебіторської заборгованості, відповідність її обліку чинним законодавчим актам і нормативним документам [28].

Оцінка дебіторської заборгованості за критерієм постійності передбачає контроль додержання постійності обраної підприємством облікової політики щодо дебіторської заборгованості (наприклад, постійність застосування обраного методу створення резерву безнадійних боргів) та вплив дебіторської заборгованості на безперервність функціонування підприємства. Так, якщо дебіторська заборгованість становить значну частину активів підприємства і її погашення може спричинити суттєві фінансові труднощі або навіть банкрутство - така інформація повинна бути зазначена в примітках до фінансової звітності та бути підставою для

застосування методів, відмінних від тих, які застосовуються при безперервності роботи підприємства [28].

Перевірка за критерієм відповідності передбачає контроль аудитором додержання меж звітного періоду. Відповідно до цього всі операції з виникнення, погашення та списання дебіторської заборгованості мають бути відображені в тому періоді, в якому вони були здійснені [28].

2.4. Оцінка результатів аудиту та оформлення висновків

Процес аудиту розрахунків з покупцями і замовниками завершується оцінкою результатів перевірки та оформленням висновків, що є ключовим етапом аудиторської діяльності. Від якості проведеної оцінки та коректності оформлення звіту залежить не лише достовірність фінансової звітності підприємства, але й репутація аудитора.

Оцінка результатів аудиту базується на аналізі аудиторських доказів, їх достатності та відповідності встановленим нормативам і стандартам. Висновок аудитора є підсумковим документом, у якому міститься його думка про фінансовий стан і достовірність звітності підприємства щодо перевірених розрахунків з покупцями та замовниками.

На основі зібраних доказів аудитор:

- порівнює дані обліку підприємства з документами-підтвердженнями (акти звірки, рахунки-фактури, договори, платіжні документи);
- перевіряє відповідність обліку розрахунків вимогам П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та інших нормативів;
- аналізує наявність сумнівної або простроченої дебіторської заборгованості та створення резерву сумнівних боргів.

Наступним етапом є проведення оцінки виявлених відхилень, коли аудитор оцінює значущість відхилень (помилки, шахрайства, порушень). Це відбувається за допомогою проведення оцінки:

- кількісна оцінка – розрахунок суми виявлених помилок та їх вплив на фінансові показники (баланс, звіт про фінансові результати);

- якісна оцінка – визначення причин порушень, характеру помилок (навмисні чи ненавмисні), системності виявлених недоліків.

Приклади можливих порушень, які можуть виникнути на підприємстві:

1. Неправильне визнання доходів від реалізації продукції (некоректні терміни чи суми).

2. Нестворення резерву сумнівних боргів при наявності значної простроченої заборгованості.

3. Відсутність документального підтвердження операцій (акти звірки або договори).

Наступним кроком аудитора є визначення впливу на фінансову звітність. Аудитор оцінює, чи впливають виявлені недоліки на достовірність фінансової звітності підприємства. Якщо помилки є суттєвими, це може призвести до невірного відображення у формах фінансової звітності чи неправильної оцінки фінансових результатів.

Після визначення впливу виявлених недоліків та розходжень віжбувається оформлення аудиторських висновків.

Основними вимогами до аудиторського висновку відповідно до Міжнародного стандарту аудиту (МСА) 700 «Формування думки та надання звіту про фінансову звітність» є:

Об'єктивність – висновок ґрунтується на зібраних доказах.

Чіткість – структура висновку зрозуміла та логічна.

Повнота – відображення всіх суттєвих моментів, виявлених під час перевірки.

Відповідність стандартам – дотримання вимог законодавства та МСА.

Типова структура аудиторського висновку представлена у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Типова структура аудиторського висновку

№	Розділ	Зміст
1	Заголовок	Назва документа та інформація про аудитора (ПІБ або назва фірми).
2	Адресат	Замовник аудиту або організація, якій надається висновок.
3	Вступна частина	Коротка характеристика об'єкта аудиту (розрахунки з покупцями).
4	Відповідальність сторін	Розмежування відповідальності між підприємством та аудитором.
5	Опис обсягу аудиту	Нормативна база аудиту, методики перевірки, процедурні заходи.
6	Думка аудитора	Висновок про достовірність даних фінансової звітності.
7	Пояснювальний параграф	За потреби: виявлені відхилення, обмеження в аудиті чи суттєві ризики.
8	Дата та підпис аудитора	Підпис аудитора, дата завершення аудиту.

Залежно від результатів перевірки, висновок аудитора може бути:

1. Безумовно позитивний – відсутні суттєві зауваження, фінансова звітність відповідає нормативним вимогам.

2. Умовно позитивний – виявлено незначні відхилення, які не впливають на загальну достовірність звітності.

3. Негативний – виявлено суттєві порушення, що призводять до викривлення фінансової інформації.

4. Відмова від надання висновку – аудитор не зміг отримати достатні докази для формування думки.

Аудиторський висновок має велике значення як для підприємства, так і для зовнішніх користувачів:

- для власників та інвесторів: є підставою для прийняття управлінських рішень.

- для кредиторів та банків: підтверджує платоспроможність підприємства.

- для керівництва: допомагає виявити слабкі місця в обліку та контролі розрахунків.

- для державних органів: є гарантією достовірності податкової та фінансової звітності.

Таким чином, оцінка результатів аудиту та оформлення висновків є завершальним та найбільш відповідальним етапом аудиторської перевірки. Якісно складений висновок забезпечує прозорість фінансової звітності та підвищує довіру до діяльності підприємства з боку зовнішніх користувачів. Дотримання вимог Міжнародних стандартів аудиту, а також нормативної бази України, дозволяє аудиторам об'єктивно оцінити стан розрахунків з покупцями і замовниками та підготувати висновок, що відповідає реальному стану справ на підприємстві.

Висновки до другого розділу

У другому розділі були розглянуті питання з методики проведення розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві. Так, були виділені: основна мета, завдання, предмет та об'єкт дослідження, проаналізовані джерела інформації для аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, досліджено нормативну базу аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, також визначені:

- методика проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками підприємства;
- послідовність проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками підприємства;
- послідовність проведення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості та зобов'язань;
- оцінку результатів проведення аудиту та оформлення висновків, структуру аудиторського висновку;
- типові види порушень, що можуть бути виявлені під час проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками підприємства.

Таким чином, оформлення аудиторських висновків є завершальним етапом, який відображає результати перевірки та надає корисні рекомендації для підвищення ефективності обліку розрахунків з покупцями та замовниками.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ ТОВ «ДРУЖБА СВК»

3.1. Техніко-економічна характеристика підприємства.

Загальний аналіз фінансового стану підприємства

Об'єктом дослідження є ТОВ «ДРУЖБА СВК», що знаходиться за адресою с. Зоря, Саратського району, Одеської області.

У 1947 році на території села Зоря, розташованого у Саратському районі Одеської області, було створено три колективних господарства: колгосп ім. Ф. Енгельса, колгосп ім. К. Маркса, колгосп «Іскра».

Основними видами діяльності колгоспів були рослинництво та тваринництво. Переважно, займалися вирощуванням великої рогатої худоби, вівців, свиней, птиць велику рогату худобу, вівці, свиней та птицю. Ведуче місце у рослинництві займало вирощування зернових культур.

У 1956 році відбулося об'єднання трьох колгоспів в один – колгосп «Зоря». У 1959 році, керівництвом було прийнято рішення про об'єднання колгоспу «Зоря» з господарством Сусіднього села Михайлівні колгоспом «Дружба». Але цей союз, проіснувавши приблизно рік, розпався.

Таким чином, на території села Зоря було сформовано колективне господарство «Дружба». У розпорядженні господарства були обширі та просторі земельні ділянки. В цей період у господарстві склався зерно-тваринницький напрямок діяльності. Рослинництво приносило врожай зернових культур, кормів, а також овочів. Ще поширилось садівництво та виноградарство. Основною метою тваринництва було виробництво молока та м'яса.

У 1991 році, після проголошення незалежності України, колгосп був реорганізований. Майно господарства та земельні ділянки були розділені на частки – паї між членами колективу колгоспу. Таким чином було створено

колективне сільськогосподарське підприємство «Дружба» (скорочено КСП «Дружба»).

Починаючи з цього часу підприємство стало активно розвиватися. У продовж дев'яти років, з 1991 по 2000 роки, було розроблено та впроваджено у життя ряд заходів з будівництва власного переробного комплексу, у який увійшли: млин, крупорушка, маслоробка, пекарня, макаронний цех, молочний цех, ковбасний цех, соко-консервний цех.

Усі ці переробні цехи були побудовані з метою переробки власної сільськогосподарської продукції, і всі вони працюють по сьогоднішній день.

У 2000 році підприємство було знов реорганізовано у сільськогосподарський виробничий кооператив – ТОВ «ДРУЖБА СВК». Всі члени Кооперативу отримали у власність земельні ділянки у розмірі своїх паїв, які вони надали у користування Кооперативу на основі договору оренди. Кооператив є колективним підприємством – тому йому притаманні деякі особливості управління. Вищим органом управління ТОВ «ДРУЖБА СВК» є Загальні збори членів Кооперативу. Виконавчий орган – Правління Кооперативу на чолі з Головою Кооперативу. Контролюючий орган – Ревізійна комісія. Правління Кооперативу створюється для керівництва поточною господарською діяльністю, а також для виконання рішень Загальним зборів членів Кооперативу.

Крім того, що вироблена продукція використовується самим Кооперативом, з усіх ділянок частина продукції реалізується. Покупцями, а точніше – споживачами цієї продукції є населення села Зоря та навколо розташованих населених пунктів. Продукція реалізується напряму, тобто безпосередньо з самих бригад, а також через мережу магазинів. На балансі Кооперативу знаходяться чотири продовольчих магазини, кафе «Камчія», бар «Камчія». Більша частина продукції – це зернові та масляні культури, м'ясо та м'ясні вироби – реалізуються приватним підприємцям, які приїжджають з усієї України. Частіше з Одеси, Білгород-Дністровського та інших населених

пунктів Одеської області, а також Київської, Харківської, Полтавської та багатьох інших областей.

Нами були розраховані основні фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2021-2022 роки, що представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності
ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2021-2022 роки*

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022р. від 2021р.	
			абс.	%
1. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	1191,0	984,8	-206	-17,31
2. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору, тис. грн. - у діючих оптових цінах	32060,2	21987,4	-10073	-31,42
3. Середня оптова ціна за 1 тонну продукції, грн.	26918,7	22326,8	-4591,9	-17,06
4. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	143 652	171 390	27 738	19,31
5. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	85 984	106 807	20 823	24,22
6. Адміністративні витрати, тис. грн.	4 675	4 849	174	3,72
7. Витрати на збут, тис. грн.	3 824	3 660	-164	-4,29
8. Валовий прибуток, тис. грн.	57 668	64 583	6 915	11,99
9. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	94483	115316	20833	22,05
10. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	65,77	67,28	1,51	2,30
11. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн. в т.числі:	47 158	66 181	19 023	40,34
- від основної операційної діяльності	49169	56074	6905	14,04
- від іншої операційної діяльності	-1938	10948	12886	в - б.б. р.
- від фінансової діяльності	3	-682	-685	в- 228,3 р.
- від іншої діяльності	-76	-159	-83	109,21
12. Податок на прибуток, тис. грн.	-	-	-	-
13. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	47 158	66 181	19 023	40,34
14. Матеріальні витрати, тис. грн.	110 137	102 914	-7223	-6,56
15. Матеріаловіддача, грн.	0,291	0,214	-0,077	-26,60
16. Матеріаломісткість продукції, грн.	3,44	4,68	1,25	36,25
17. Середня облікова кількість штатних працівників облікового складу, осіб.	150	139	-11	-7,33

Продовження табл. 3.1

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2021р. від 2022р.	
			абс.	%
18. Продуктивність праці одного штатного працівника облікового складу, грн.	177274	158182	-19092	-10,77
19. Фонд оплати праці штатних працівників облікового складу, тис. грн.	15 009	17 414	2405	16,02
20. Середня річна заробітна плата одного штатного працівника облікового складу, грн.	100060	125280	25220	25,20
21. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн.	124240	129722,5	5482,5	4,41
22. Фондовіддача, грн.	0,258	0,169	-0,089	-34,5
- по продукції	1,16	1,32	0,16	14,27
23. Фондорентабельність, %	38,0	51,02	13,02	x
24. Середня річна вартість оборотних коштів, тис. грн.	133699,5	183560	49860,5	37,29
25. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	1,07	0,93	-0,14	-13,10
26. Рентабельність продукції, %	40,14	37,68	-2,46	x
27. Рентабельність виробництва, %	18,28	21,13	2,85	x
28. Середня річна сума дебіторської заборгованості	5337	6527	1190	22,30
29. Середня річна сума кредиторської заборгованості	-	-	-	-
30. Коефіцієнти ліквідності балансу				
- коефіцієнт поточної ліквідності	23,25	18,82	-4,42	-19,05
- коефіцієнт швидкої ліквідності	6,04	7,70	1,66	27,48
- коефіцієнт абсолютної ліквідності	4,80	7,26	2,46	51,25

*розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та джерел [8; 22]

Оцінка таблиці 3.1 дозволяє зробити такі висновки щодо фінансово-економічних показників діяльності ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2021-2022 роки:

1. У 2022 році обсяги виробництва значно скоротилися (-17,31%), що негативно вплинуло на фінансові результати підприємства. Обсяг реалізації в оптових цінах зменшився на 31,42% через скорочення фізичного обсягу продукції та зниження середньої оптової ціни (-17,06%). Водночас чистий дохід зріс на 19,31%, що може свідчити про ефективніше управління продажами та оптимізацію витрат. Разом із тим, собівартість реалізованої

продукції збільшилася на 24,22%, що перевищує темпи зростання чистого доходу та вказує на зростання витратності виробництва. Фінансовий результат до оподаткування покращився на 40,34%, переважно завдяки позитивній динаміці іншої операційної діяльності (+12 886 тис. грн.).

2. Хоча матеріальні витрати зменшилися на 6,56%, показники матеріаловіддачі (-26,60%) та матеріаломісткості (+36,25%) демонструють зниження ефективності використання матеріальних ресурсів.

3. Середньооблікова кількість працівників скоротилася на 7,33%, що супроводжувалося зниженням продуктивності праці на 10,77%. Попри це, фонд оплати праці збільшився на 16,02%, що сприяло зростанню середньої річної заробітної плати на 25,20%.

4. Зростання середньої річної вартості основних засобів (+4,41%) не привело до покращення фондівіддачі (-34,5%), що свідчить про низьку ефективність використання основних активів. Водночас значне зростання оборотних коштів (+37,29%) не забезпечило підвищення їх оборотності (-13,10%).

5. Рентабельність продукції зменшилася на 2,46%, однак рентабельність виробництва зросла на 2,85%, що свідчить про покращення ефективності самого виробничого процесу. Показники ліквідності балансу виявилися неоднорідними: абсолютна ліквідність суттєво зросла (+51,25%).

Отже, аналіз техніко-економічних показників ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2022 рік порівняно з 2021 роком вказує на змішані тенденції. Попри зростання чистого доходу та покращення фінансових результатів, підприємство стикається з проблемами, пов'язаними зі скороченням обсягів виробництва, падінням продуктивності праці та ефективності використання ресурсів. Для забезпечення сталого розвитку необхідно сконцентрувати зусилля на вирішенні цих питань.

Загальний аналіз фінансового стану підприємства здійснюють за допомогою даних форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», № 2«Звіт

про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» та №5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Аналіз динаміки валюти балансу підприємства здійснюється на підставі даних форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Аналіз динаміки валюти балансу*

Показники	На початок року	На кінець року	% зміни
Валюта балансу, тис.грн.:	192 875	221 330	14,75
- попереднього року			
- звітного року	221 330	287 606	29,94

* розраховано автором на підставі джерела [44]

З табл. 3.2 видно, що відбулось збільшення валюти балансу на кінець попереднього року порівняно з початком на 14,75%, а на кінець звітного року – на 29,94%, що попередньо можна охарактеризувати як позитивне та свідчить про активізацію та розширення підприємством його діяльності впродовж двох років.

Для більш глибокого виявлення якості динаміки валюти балансу необхідно провести поглиблений аналіз динаміки валюти балансу за допомогою табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Поглиблений аналіз динаміки валюти балансу*; **

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Коефіцієнт зміни
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	143 652	171 390	1,19
2. Фінансовий результат до оподаткування, тис.грн.	47158	66 181	1,40
3. Валюта балансу, тис.грн.:			
- на початок року	192 875	221 330	1,15
- на кінець року	221 330	287 606	1,30
4. Середнє річне значення валюти балансу*, тис.грн.	207102,5	254468	1,23

* Розраховується за допомогою середньої арифметичної за період, що аналізується

** розраховано автором на підставі джерела [44]

Дані таблиці 3.3 показують, що середньорічне значення валюти балансу зросло в 1,23 рази, що супроводжувалося збільшенням чистого доходу в 1,19 рази та фінансового результату до оподаткування в 1,40 рази.

Це свідчить про розширення масштабів діяльності підприємства та ефективне використання грошових коштів для формування його активів. Отже, зміни валюти балансу у звітному році порівняно з попереднім слід оцінити як позитивні.

Аналіз складу, структури та динаміки активів підприємства здійснюють за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою аналітичної табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Аналіз складу, структури та динаміки активів підприємства*

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
Всього активів, тис. грн.	1300	221 330	287 606	66 276	29,95
1. Необоротні активи, тис. грн.	1095	73 128	68 688	-4 440	-6,07
– в % до активів		33,04	23,88	-9,16	x
2. Оборотні активи, тис. грн.	1195	148 202	218 918	70 716	47,72
– в % до активів		66,96	76,12	9,16	x
2.1. Запаси, тис. грн.	1100, 1110	109708	129353	19645	17,91
– в % до активів		49,57	44,98	-4,59	x
2.2. Кошти в розрахунках, тис. грн.	1120÷1155	7865	5189	-2676	-34,02
– в % до активів		3,55	1,80	-1,75	x
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	1160, 1165	30629	84376	53747	175,48
– в % до активів		13,84	29,34	15,50	x
2.4. Інші оборотні активи, тис. грн.	1170, 1190	-	-	-	-
– в % до активів		-	-	-	x
– у тому числі витрати майбутніх періодів **, тис. грн.	1170	-	-	-	-
– в % до активів		-	-	-	x
3. Необоротні активи утримувані для продажу, та групи вибуття, тис.грн.	1200	-	-	-	-
– в % до активів		-	-	-	x

* якщо у формі №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» інформація про вартість активів підприємства наводиться ще й у додаткових статтях, їх необхідно додати у склад відповідних показників табл. 3.4.

** величина витрат майбутніх періодів наводиться у разі, якщо вона складає не менш ніж 20% від суми оборотних активів.

*** розраховано автором на підставі джерела [44]

Згідно з даними таблиці 3.4, у звітному році активи підприємства зросли на 66 276 тис. грн., що становить приріст на 29,95% порівняно з

попереднім роком. Основний внесок у це збільшення зробили оборотні активи, які зросли на 70 716 тис. грн. (+47,72%), тоді як необоротні активи зменшилися на 4 440 тис. грн. (-6,07%).

У структурі активів попереднього року домінуючу частку становили оборотні активи (66,96%), а частка необоротних активів дорівнювала 33,04%. У звітному році спостерігаються такі зміни: питома вага оборотних активів збільшилася на 9,16% пунктів, тоді як частка необоротних активів зменшилася на стільки ж. Протягом аналізованого періоду підприємство не мало необоротних активів, утримуваних для продажу, або груп вибуття.

Аналіз складу, структури та динаміки оборотних активів підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Аналіз складу, структури та динаміки оборотних активів*

Показники	Код рядка	Абсолютна величина		Питома вага, %		Відхилення			
		на початок звітного року	на кінець звітного року	на початок звітного року	на кінець звітного року	абсолютне	питомої ваги	в % до величини на початок звітного року	в % до величини зміни оборотних активів
Оборотні активи всього, тис. грн., в тому числі:	1195	148 202	218 918	100	100	70 716	x	47,72	100
– запаси	1100, 1110	109708	129353	74,03	59,09	19 645	-14,94	17,91	27,78
– дебіторська заборгованість	1120, 1155	7865	5189	5,31	2,37	-2 676	-2,94	-34,02	-3,78
– грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	1160, 1165	30629	84376	20,67	38,54	53 747	17,88	175,48	76,00
– інші оборотні активи	1170, 1190	-	-	-	-	-	-	-	-

* розраховано автором на підставі джерела [44]

Аналіз таблиці 3.5 свідчить, що у звітному році оборотні активи підприємства зросли на 70 716 тис. грн., або на 47,72%. Це зростання забезпечене збільшенням запасів на 19 645 тис. грн. (+17,91%) та грошових коштів і поточних фінансових інвестицій на 53 747 тис. грн. (+175,48%). Водночас дебіторська заборгованість скоротилася на 2 676 тис. грн. (-34,02%).

У структурі оборотних активів на початок звітного року основну частку склали запаси (74,03%), тоді як частка дебіторської заборгованості становила 5,31%, а грошових коштів та поточних фінансових інвестицій — 20,67%. На кінець звітного року структура зазнала таких змін: питома вага грошових коштів та поточних фінансових інвестицій зростає до 38,54%, тоді як частка дебіторської заборгованості зменшилася до 2,37%, а запасів — до 59,09%.

Аналіз структури розміщення оборотних активів підприємства за сферами розміщення його окремих елементів здійснюється за на підставі даних форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та №5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою табл. 3.6.

Також слід проаналізувати склад, структуру та динаміку оборотних активів підприємства за звітний період.

Таблиця 3.6 – Аналіз структури розміщення оборотних активів підприємства*,**,***

Показники	Попередній рік		Звітний рік		Відхилення		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	абс.	%	за структ урою
1. Сфера виробництва в тому числі:	50 917	34,36	61 723	28,19	10 806	21,22	-6,16
– виробничі запаси*	19 966	13,47	26 461	12,09	6 495	32,53	-1,38
– незавершене виробництво*	20 317	13,71	23 176	10,59	2 859	14,07	-3,12
– поточні біологічні активи	10 634	7,18	12 086	5,52	1 452	13,65	-1,65
– витрати майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-	-
2. Сфера обігу в тому числі:	97 285	65,64	157 195	71,81	59 910	61,58	6,16
– готова продукція*	58 791	39,67	67 630	30,89	8 839	15,03	-8,78

– грошові кошти	30 629	20,67	84 376	38,54	53 747	175,4 8	17,88
– дебіторська заборгованість	7865	5,31	5189	2,37	-2676	-34,02	-2,94
– товари*	-	-	-	-	-	-	-
– інші**	-	-	-	-	-	-	-
Всього оборотний капітал	148 202	100	218 918	100	70 716	47,72	–

* Форма №5 «Примітки до річної фінансової звітності», розділ VIII «Запаси».

** В склад інших оборотних активів необхідно включити вартість розділу «Необоротні активи утримувані для продажу, та групи вибуття».

*** розраховано автором на підставі джерел [44]

Згідно з даними таблиці 3.6, у звітному році загальна величина оборотного капіталу підприємства зросла на 70 716 тис. грн., або на 47,72%. Це збільшення відбулося за рахунок зростання капіталу, розміщеного у сфері виробництва, на 10 806 тис. грн. (+21,22%) і капіталу, розміщеного у сфері обігу, на 59 910 тис. грн. (+61,58%).

У структурі оборотного капіталу попереднього року домінуючу частку становив капітал, розміщений у сфері обігу (65,64%), тоді як частка капіталу, розміщеного у сфері виробництва, становила 34,36%. У звітному році структура змінилася: питома вага капіталу, розміщеного у сфері обігу, зросла, а частка капіталу у сфері виробництва зменшилася на 6,16% пунктів.

Аналіз використання оборотних активів підприємства та його окремих елементів здійснюється на підставі даних форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Аналіз використання оборотних активів*

Показники	Код рядка (алгоритм розрахунку)	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	Ф № 2 р. 2000	143 652	171 390	27 738	19,31
2. Середньорічні залишки оборотних активів, * тис. грн., в т.ч.	Ф № 1 р. 1195	133699,5	183560	49860,5	37,29

Продовження табл. 3.7

2.1. Запаси*	Ф № 1 р.1100,1110	92515	119530,5	27015,5	29,20
2.2. Кошти в розрахунках*	Ф № 1 р.1125÷1155	5337	6527	1190	22,30
2.3. Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції*	Ф № 1 р.1160, 1165	35746	57502,5	21756,5	60,86
2.4. Інші оборотні активи*	Ф № 1 р.1170, 1190	101,5	0	-101,5	-100
3. Кількість днів в періоді	x	360	360	0	0
4. Одноденна виручка, тис. грн..	р. 1 : р. 3	399,03	476,08	77,05	19,31
5. Потреба в оборотних коштах одного дня, тис. грн.	р. 2 : р. 3	371,39	509,89	138,50	37,29
6. Кредиторська заборгованість, тис. грн.	Ф № 1 р.1615	0	0	0	0
7. Коефіцієнт оборотності	р.1 : р.2	1,07	0,93	-0,14	-13,10
8. Коефіцієнт завантаженості	р.2 : р. 1	0,93	1,07	0,14	15,07
9. Тривалість 1 обороту, днів, в т.ч.	р.3 : р.7 або р.2 : р.4	335,1	385,6	50,5	15,1
9.1. В запасах	р.2.1 : р.4	231,8	251,1	19,2	8,3
9.2. В коштах в розрахунках	р.2.2 : р.4	13,4	13,7	0,3	2,5
9.3. В грошових коштах	р.2.3 : р.4	89,6	120,8	31,2	34,8
9.4. В інших оборотних активах	р.2.4 : р.4	0,3	0,0	-0,3	-100,0
10. Економія (надлишок) оборотних активів, тис. грн.	абс. відхилення по р.9 · р.5 за звітний рік	x	50,0*509, 89=25749, 45	x	x
11. Кредиторська заборгованість, враховуючи економію (надлишок) оборотних коштів при умові роботи заводу на рівні попереднього року, тис. грн.	р.10 ± р.6 за звітний рік	x	-	x	x

* Розраховується за допомогою середньої арифметичної за період, що аналізується.

** розраховано автором на підставі джерела [44]

Аналіз розрахунків, представлених у таблиці 3.7, показує, що ефективність використання оборотних коштів підприємства у звітному році порівняно з попереднім знизилася. Це підтверджується зменшенням коефіцієнта оборотності на 0,14 обороти, збільшенням коефіцієнта

завантаженості на 0,14 та подовженням тривалості одного обороту оборотних коштів на 50,5 днів.

Збільшення тривалості обороту відбулося через подовження часу перебування коштів у запасах на 19,2 днів, у грошових коштах – на 31,2 дня, а також у коштах у розрахунках – на 0,3 дня. Як наслідок, підприємству довелося залучити додаткову суму оборотних коштів у розмірі 25 749,45 тис. грн.

Аналіз складу, структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства здійснюється підставі даних форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 3.8.

Згідно з таблицею 3.8, дебіторська заборгованість на кінець звітного року зменшилася на 2 676 тис. грн., або на 34,02%, порівняно з початком року. Це зниження стало результатом скорочення заборгованості за товари, роботи, послуги на 423 тис. грн. (100%) та заборгованості за розрахунками на 3 897 тис. грн. (-52,58%). Водночас інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 1 644 тис. грн., або в 54,8 рази.

У структурі дебіторської заборгованості на початок року основну частку складала заборгованість за розрахунками (94,24%), тоді як частка заборгованості за товари, роботи, послуги становила 5,38%, а інша поточна дебіторська заборгованість — лише 0,38%. До кінця звітного року відбулися значні зміни: частка іншої поточної дебіторської заборгованості зросла на 31,88% пунктів, тоді як частка заборгованості за розрахунками та за товари, роботи, послуги зменшилася на 26,50% і 5,38% пунктів відповідно.

Таблиця 3.8 – Аналіз складу, структури та динаміки дебіторської заборгованості*

Показники	Код рядка	Абсолютна величина		Питома вага, %		Відхилення			
		на початок звітного року	на кінець звітного року	на початок звітного року	на кінець звітного року	абсолютне	питомої ваги	в % до величини на початок звітного року	в % до величини зміни дебіторської заборгованості
Дебіторська заборгованість всього, в тому числі:	1125÷1155	7865	5189	100	100	-2676	x	-34,02	100
1.1. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги*	1120, 1125	423	0	5,38	0	-423	-5,38	-	15,81
1.2. Дебіторська заборгованість за розрахунками **: <ul style="list-style-type: none"> – за виданими авансами – з бюджетом, – в тому числі з податку на прибуток – з нарахованих доходів – із внутрішніх розрахунків 	1130÷1145	7 412	3 515	94,24	67,74	-3 897	-26,50	-52,58	145,6 3
	1130	7 412	2 531	94,24	48,78	-4 881	-45,46	-65,85	182,4 0
	1135	0	984	0	18,96	984	18,96	-	-36,77
	1136	-	-	-	-	-	-	-	-
	1140	-	-	-	-	-	-	-	-
	1145	-	-	-	-	-	-	-	-
1.3. Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	30	1 674	0,38	32,26	1 644	31,88	в 54,8 раз	-61,43

* якщо у формі №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» міститься додаткова стаття «Векселі отримані», її необхідно додати д у п.1.1 таблиці 2.14.

** якщо у формі №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» інформація про вартість дебіторської заборгованості за розрахунками наводиться ще й у додаткових статтях, їх необхідно додати у п.1.2 табл. 2.16.

*** розраховано автором на підставі джерела [44]

Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за строками непогашення здійснюється за даними форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою табл. 3.9.

Таблиця 3.9 – Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за строками непогашення*

Показники		Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги		Інша поточна дебіторська заборгованість		Відхилення заборгованості	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	за товари, роботи, послуги	іншої поточної
Попередній рік	Всього, в тому числі:	423	100	30	100	х	х
	– до 12 місяців	423	100	30	100	х	х
	– від 12 до 18 місяців	-	-	-	-	х	х
	– від 18 до 36 місяців	-	-	-	-	х	х
Звітний рік	Всього, в тому числі:	0	0	4798	100	-423	4768
	– до 12 місяців	0	0	4798	100	-423	4768
	– від 12 до 18 місяців	-	-	-	-	-	-
	– від 18 до 36 місяців	-	-	-	-	-	-

* розраховано автором на підставі джерела [44]

Аналіз даних таблиці 3.9 показує, що у попередньому році вся дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги повністю погашалася у строк до 12 місяців. У звітному році така заборгованість була відсутня. При цьому як у попередньому, так і у звітному роках 100% іншої поточної дебіторської заборгованості також погашалася протягом 12 місяців. Ці показники свідчать про позитивні зміни в управлінні дебіторською заборгованістю підприємства.

Аналіз складу та динаміки джерел формування активів підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 3.10.

Таблиця 3.10 – Аналіз складу та динаміки джерел формування активів підприємства*

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
Всього джерел формування активів, тис. грн.	1900	221330	287606	66276	29,94
1. Власний капітал, тис. грн. – в % до усіх джерел	1495	202468	267773	65305	32,25
		91,48	93,10	1,63	x
1.1. Наявність власних оборотних коштів, тис. грн., – в % до усіх джерел	1495 – 1095 або 1195– 1695	129340	199085	69745	53,92
		58,44	69,22	10,78	x
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1595	12487	8203	-4284	-34,31
		5,64	2,85	-2,79	x
2.1. Довгострокові зобов'язання, тис. грн. – в % до усіх джерел	1500÷1515	2902	2775	-127	-4,38
		1,31	0,96	-0,35	x
2.2. Довгострокові забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1520, 1525	9585	5428	-4157	-43,37
		4,33	1,89	-2,44	x
3. Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1695	6375	11630	5255	82,43
		2,88	4,04	1,16	x
3.1. Короткострокові зобов'язання, тис. грн. – в % до усіх джерел	1600, 1610	3338	5834	2496	74,78
		1,51	2,03	0,52	x
–в тому числі короткострокові кредити банків, тис. грн. – в % до усіх джерел	1600	3338	5834	2496	74,78
		1,51	2,03	0,52	x
3.2. Кредиторська заборгованість, тис. грн. – в % до усіх джерел	1605, 1615÷1645	3036	5542	2506	82,54
		1,37	1,93	0,56	x
3.3. Поточні забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1660	-	-	-	-
		-	-	-	x
3.4. Інші поточні зобов'язання – в % до усіх джерел	1665,1690	1	254	253	в 253 рази
		0,00	0,09	0,09	x
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття, тис.грн. – в % до усіх джерел	1700	-	-	-	-
		-	-	-	x

3.1. Короткострокові зобов'язання, тис. грн.	1600, 1610	3338	5834	2496	74,78
– в % до усіх джерел		1,51	2,03	0,52	х
–в тому числі короткострокові кредити банків, тис. грн.	1600	3338	5834	2496	74,78
– в % до усіх джерел		1,51	2,03	0,52	х
3.2. Кредиторська заборгованість, тис. грн.	1605, 1615÷1645	3036	5542	2506	82,54
– в % до усіх джерел		1,37	1,93	0,56	х
3.3. Поточні забезпечення, тис. грн.	1660	-	-	-	-
– в % до усіх джерел		-	-	-	х
3.4. Інші поточні зобов'язання	1665,1690	1	254	253	в 253 рази
– в % до усіх джерел		0,00	0,09	0,09	х
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття, тис.грн.	1700	-	-	-	-
– в % до усіх джерел		-	-	-	х

* якщо у формі №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» інформація про вартість джерел формування активів підприємства наводиться ще й у додаткових статтях, їх необхідно додати у склад відповідних показників табл. 2.16.

* розраховано автором на підставі джерела [44]

Дані таблиці 3.10 свідчать, що джерела формування активів підприємства у звітному році зросли на 66 276 тис. грн. (+29,94%) порівняно з попереднім роком. Це стало результатом збільшення власного капіталу на 65 305 тис. грн. (+32,25%) і поточних зобов'язань та забезпечень на 5 255 тис. грн. (+82,43%). Водночас довгострокові зобов'язання і забезпечення зменшилися на 4 284 тис. грн. (-34,31%).

У структурі джерел формування активів у попередньому році найбільшу частку становив власний капітал (91,48%), тоді як частка довгострокових зобов'язань і забезпечень дорівнювала 5,64%, а поточних зобов'язань і забезпечень — 2,88%. У звітному році структура дещо змінилася: питома вага власного капіталу зросла на 1,63% пунктів, а частка поточних зобов'язань і забезпечень збільшилася на 1,16% пунктів. Водночас

частка довгострокових зобов'язань і забезпечень зменшилася на 2,79% пунктів.

Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 3.11.

Таблиця 3.11 – Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства*

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
Власний капітал всього, тис. грн., в тому числі:	1495	202468	267773	65305	32,25
1. Зареєстрований (пайовий) капітал, тис. грн.	1400	285	285	0	0
– в % до власного капіталу		0,14	0,11	-0,03	x
2. Капітал у дооцінках, тис. грн.	1405	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x
3. Додатковий капітал, тис. грн.	1410	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x
4. Резервний капітал, тис. грн.	1415	56211	69196	12985	23,10
– в % до власного капіталу		27,76	25,84	-1,92	x
6. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), тис. грн.	1420	145972	198292	52320	35,84
– в % до власного капіталу		72,10	74,05	1,96	x
7. Неоплачений капітал, тис. грн.	1425	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x
8. Вилучений капітал, тис. грн.	1430	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x

* розраховано автором на підставі джерела [44]

Аналіз даних таблиці 3.11 показує, що власний капітал підприємства у звітному році зріс на 65 305 тис. грн., що становить приріст на 32,25% порівняно з попереднім роком. Збільшення відбулося завдяки зростанню нерозподіленого прибутку на 52 320 тис. грн. (+35,84%) та резервного капіталу на 12 985 тис. грн. (+23,10%).

У структурі власного капіталу попереднього року найбільшу частку займав нерозподілений прибуток (72,10%), тоді як частка резервного капіталу становила 27,76%, а зареєстрованого (пайового) капіталу — лише 0,14%. У звітному році структура зазнала змін: питома вага нерозподіленого

прибутку збільшилася на 1,96% пункти, тоді як частка резервного капіталу та зареєстрованого (пайового) капіталу зменшилася на 1,92% і 0,03% пункти відповідно.

Аналіз динаміки рентабельності капіталу підприємства здійснюється за даними форм № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форм № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за два роки за допомогою табл. 3.12.

Таблиця 3.12 – Аналіз рентабельності капіталу підприємства*;**;***

Показники	Код рядка / Алгоритм розрахунку	Попередній рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення
1. Чистий прибуток (збиток) підприємства, тис. грн.	Ф. № 2, р. 2350 (2355)	47158	66181	19023
2. Середня річна сума капіталу підприємства, тис. грн.*, в тому числі:	Ф. № 1, р. 1300	207102,5	254468	47365,5
2.1. Основного капіталу*	Ф. № 1, р. 1095	73403	70908	-2495
2.2. Оборотного капіталу*	Ф. № 1, р.1195	133699,5	183560	49860,5
а) в тому числі – власного оборотного капіталу*	Ф. № 1, р.1495 – р.1095	106003	164212,5	58209,5
3. Рентабельність капіталу, %	$1 / 2 * 100\%$	22,77	26,01	3,24
4. Рентабельність основного капіталу, %	$1 / 2.1 * 100\%$	64,25	93,33	29,09
5. Рентабельність оборотного капіталу, %	$1 / 2.2 * 100\%$	35,27	36,05	0,78
6. Рентабельність власного оборотного капіталу**, %	$1 / 2.2a) * 100\%$	44,49	40,30	-4,19

* Розраховується за допомогою середньої арифметичної за період, що аналізується

**Якщо підприємство не має власного оборотного капіталу (за результатами розрахунку отримано від'ємний результат), його рентабельність не розраховується

*** розраховано автором на підставі джерела [44]

Аналіз даних таблиці 3.12 свідчить, що в звітному році у порівнянні з попереднім показники рентабельності капіталу підприємства збільшились:

– всього капіталу – на 3,24% п., за рахунок збільшення чистого прибутку на 19023 тис. грн. та середньорічної суми капіталу на 47365,5 тис. грн.;

– основного капіталу – на 29,09% п. за рахунок збільшення чистого прибутку на 19023 тис. грн. та зменшення середньорічної суми основного капіталу на 2495 тис. грн.;

– оборотного капіталу – на 0,78% п. за рахунок збільшення чистого прибутку на 19023 тис. грн. та середньорічної суми оборотного капіталу на 49860,5 тис. грн..

Зменшилась рентабельність власного оборотного капіталу – на 4,19% п. за рахунок збільшення чистого прибутку на 19023 тис. грн. та середньорічної суми власного оборотного капіталу на 58209,5 тис. грн.

Ці зміни позитивно характеризують діяльність підприємства.

Аналіз складу, структури та динаміки кредиторської заборгованості підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 3.13.

Таблиця 3.13 – Аналіз складу, структури та динаміки кредиторської заборгованості*,**,***

Показники	Код рядка	Абсолютна величина		Питома вага, %		Відхилення			
		на початок звітного року	на кінець звітного року	на початок звітного року	на кінець звітного року	абсолютне	питомої ваги	в % до величини на початок звітного року	в % до величини зміни кредиторської заборгованості
Кредиторська заборгованість всього, в тому числі:	1605÷1645, 1690	3037	5796	100	100	2759	x	90,85	100
1.1. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги*	1605, 1615	-	-	-	-	-	-	-	-
1.2. Кредиторська заборгованість за розрахунками**:	1610, 1620÷1645	3036	5542	99,97	95,62	2506	-4,35	82,54	90,83

1.2. Кредиторська заборгованість за розрахунками**:	1610,620÷1645	3036	5542	99,97	95,62	2506	-4,35	82,54	90,83
– за довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-	-	-	-	-	-	-
– з бюджетом,	1620	1 385	0	45,60	0	-1 385	-45,60	-100	-50,20
– у т.ч. з податку на прибуток	1621	-	-	-	-	-	-	-	-
– зі страхування	1625	145	222	4,77	3,83	77	-0,94	53,10	2,79
– з оплати праці	1630	461	703	15,18	12,13	242	-3,05	52,49	8,77
– за одержаними авансами	1635	0	3 427	0	59,13	3 427	59,13	-	124,21
– за розрахунками з учасниками	1640	-	-	-	-	-	-	-	-
– із внутрішніх розрахунків	1645	1 045	1 190	34,41	20,53	145	-13,88	13,88	5,26
1.3. Інші поточні зобов'язання	1690	1	254	0,03	4,38	253	4,35	в 253 рази	9,17

* якщо у формі №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» міститься додаткова стаття «Векселі видані», її необхідно додати у п.1.1 табл. 2.11.

** якщо у формі №1 «Баланс» інформація про вартість кредиторської заборгованості за розрахунками наводиться ще й у додаткових статтях, їх необхідно додати у п.1.2 таблиці 2.19.

*** розраховано автором на підставі джерела [44]

Аналіз даних таблиці 3.13 свідчить, що кредиторська заборгованість на кінець звітного року порівняно з початком збільшилась на 2759 тис. грн.. або на 90,85%. Це відбулось за рахунок збільшення кредиторської заборгованості за розрахунками на 2506 тис. грн. або на 82,54% та інших поточних зобов'язань – на 253 тис. грн.. або в 253 рази.

Аналіз даних таблиці 3.13 свідчить, що в структурі кредиторської заборгованості на початок звітного року найбільшу питому вагу займала заборгованість за розрахунками – 99,97%, питома вага інших поточних зобов'язань склала 0,03%. На кінець звітного року відбулись наступні зміни в структурі кредиторської заборгованості: зменшилась питома вага

заборгованості за розрахунками на 4,35% п., збільшилась питома вага інших поточних зобов'язань на 4,35% п..

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства можна виконати за на підставі даних форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та №5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою табл. 3.14.

Таблиця 3.14 – Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства*

Показники	Дебіторська заборгованість, тис. грн.	Кредиторська заборгованість, тис. грн.	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
1. Заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.	-	-	-	-
2. За розрахунками*:	3 515	5542	-	2 027
– з бюджетом,	984	-	984	-
– у т.ч. з податку на прибуток	-	-	-	-
– за виданими авансами	2 531	-	2 531	-
– зі страхування	-	222	-	222
– з оплати праці	-	703	-	703
– за одержаними (отриманими) авансами	-	3 427	-	3 427
– за розрахунками з учасниками	-	-	-	-
– із внутрішніх розрахунків	-	1 190	-	1 190
3. Інші види заборгованості	1 674	254	1 420	-
Всього	5 189	5 796	1 420	2 027

* якщо у формі №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» інформація про вартість дебіторської та кредиторської заборгованості за розрахунками наводиться ще й у додаткових статтях, їх необхідно додати у п. 2 табл. 2.20.

* розраховано автором на підставі джерела [44]

Аналіз даних таблиці 3.14 свідчить, що на кінець попереднього року сталося перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською на 2 027 тис. грн. Це відбулось за рахунок перевищення кредиторської заборгованості за розрахунками на 2 027 тис. грн.

3.2. Загальна характеристика організації обліку на підприємстві

Облік на ТОВ «ДРУЖБА СВК» представлений наступними видами обліку: оперативний, фінансовий, статистичний, податковий.

Оперативний облік здійснюється безпосередньо на складах підприємства складськими робітниками, робота яких перевіряється 1 раз у 2 тижні менеджерами. Статистичний, фінансовий та податковий облік здійснюється безпосередньо у відділі бухгалтерії й узагальнюється у формах статистичної, фінансової та податкової звітності.

Бухгалтерський облік на ТОВ «ДРУЖБА СВК» регламентується законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та П(С)БО. Ведення бухгалтерського обліку в ТОВ «ДРУЖБА СВК» регулюється Наказом про облікову політику. В наказі обумовлені певні особливості бухгалтерського обліку ТОВ «ДРУЖБА СВК».

Веденням обліку в ТОВ «ДРУЖБА СВК» займається відділ бухгалтерії. До обов'язків головного бухгалтера відносять:

1. Забезпечення ведення бухгалтерського обліку, дотримуючись єдиних методологічних засад, встановлених Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», з урахуванням особливостей діяльності підприємства і технології оброблення облікових даних.

2. Організація роботи бухгалтерської служби, контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій.

3. Вимагання від підрозділів, служб та працівників забезпечення неухильного дотримання порядку оформлення та подання до обліку первинних документів.

4. Вживання всіх необхідних заходів для запобігання несанкціонованому та непомітному виправленню записів у первинних документах і регістрах бухгалтерського обліку та збереження оброблених документів, регістрів і звітності протягом встановленого терміну.

5. Забезпечення складання на основі даних бухгалтерського обліку фінансової звітності підприємства, підписання її та подання в установлені строки користувачам.

6. Здійснює заходи щодо надання повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства.

7. Бере участь у підготовці та поданні інших видів періодичної звітності, які передбачають підпис головного бухгалтера, до органів вищого рівня у відповідності з нормативними актами, затвердженими формами та інструкціями.

8. За погодженням з власником (керівником) підприємства забезпечує перерахування податків та зборів, передбачених законодавством, проводить розрахунки з іншими кредиторами відповідно до договірних зобов'язань.

9. Здійснює контроль за веденням касових операцій, раціональним та ефективним використанням матеріальних, трудових та фінансових ресурсів.

10. Бере участь у проведенні інвентаризаційної роботи на підприємстві, оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства.

11. Організує роботу з підготовки пропозицій для власника (керівника) підприємства щодо:

- визначення облікової політики підприємства, внесення змін до обраної облікової політики, вибору форми бухгалтерського обліку з урахуванням діяльності підприємства і технології оброблення облікових даних;

- розроблення системи і форм внутрішньогосподарського (управлінського) обліку та правил документообігу, додаткової системи рахунків і реєстрів аналітичного обліку, звітності і контролю господарських операцій;

- визначення прав працівників на підписання первинних та зведених облікових документів;

- вибору оптимальної структури бухгалтерської служби та чисельності її працівників, підвищення професійного рівня бухгалтерів, забезпечення їх довідковими матеріалами;

- поліпшення системи інформаційного забезпечення управління та шляхів проходження обробленої інформації до виконавців;

- впровадження автоматизованої системи оброблення даних бухгалтерського обліку з урахуванням особливостей діяльності підприємства чи удосконалення діючої;

- забезпечення збереження майна, раціонального та ефективного використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, залучення кредитів та їх погашення;

- виділення на окремий баланс філій, представництв, відділень та інших відокремлених підрозділів підприємства та включення їх показників до фінансової звітності підприємства.

12. Керує працівниками бухгалтерського обліку підприємства та розподіляє між ними посадові завдання та обов'язки.

13. Знайомить цих працівників із нормативно-методичними документами та інформаційними матеріалами, які стосуються їх діяльності, а також із змінами в чинному законодавстві.

Для чіткої організації і планування роботи, а також раціонального розподілу праці на підприємстві розробляються посадові інструкції на кожную посаду, передбачену штатним розкладом.

Посадова інструкція головного бухгалтера складена на підприємстві ТОВ «ДРУЖБА СВК» відповідно до вимог чинного законодавства України.

Схема зображення централізованої форми організації бухгалтерського обліку на ТОВ «ДРУЖБА СВК» представлено на рисунку 3.1.

Для чіткої організації і планування роботи, а також раціонального розподілу праці на підприємстві розробляються посадові інструкції на кожную посаду, передбачену штатним розкладом.

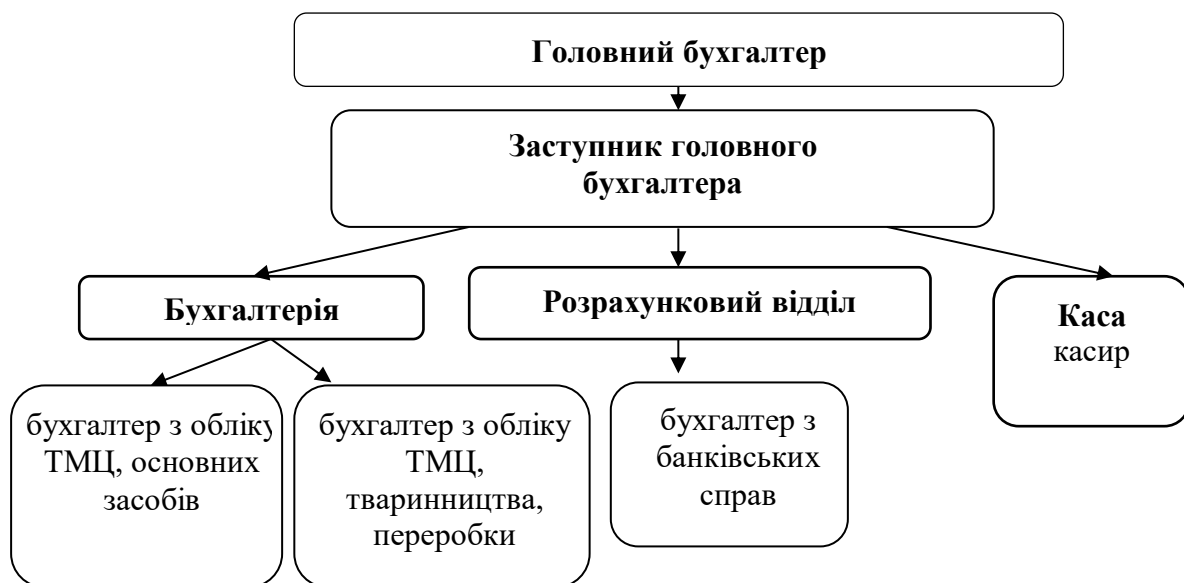

Рис. 3.1 – Схема зображення централізованої форми організації бухгалтерського обліку на ТОВ «ДРУЖБА СВК»

На підприємстві ТОВ «ДРУЖБА СВК» застосовується автоматизована форма обліку (рис. 3.2).

Рис. 3.2 – Схема автоматизованої форми ведення бухгалтерського обліку, яка використовується на ТОВ «ДРУЖБА СВК» [43]

Посадова інструкція головного бухгалтера складена на підприємстві ТОВ «ДРУЖБА СВК» відповідно до вимог чинного законодавства України.

На підприємстві використовується програма BAS бухгалтерія, а для спрощення розрахунків з банками, а також прискорення здійснюваних платежів, запроваджена система «клієнт – банк».

Працівники відділу бухгалтерії також застосовують для обробки інформації наступні програми: MS Word, MS Excel. Дані програми необхідні для здійснення внутрішнього документообігу, створення робочої документація і звітів для керівництва підприємства. У програмі MS Word в основному створюється і редагуються текстові документи та звіти. В цьому форматі працівники відділу отримують інформацію від інших підрозділів, керівництва та державних служб. У програмі MS Excel складаються різноманітні таблиці для подальших обчислень, дозволяє вирішувати завдання і тому є поширеною програмою в усіх підрозділах підприємства ТОВ «ДРУЖБА СВК».

Таким чином, відділ бухгалтерії працює злагоджено завдяки новим автоматизованим технологіям, програмним забезпеченням та кваліфікованими працівниками відділу. Більша частина завдань, покладених на відділ бухгалтерії вирішується на більш якісному рівні та з використанням меншого часу завдяки комп'ютерним технологіям та інтегрованих на ньому програмам.

3.3. Облік розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві

Аграрні підприємства одночасно є покупцями і продавцями одних і тих самих товарів. Взаємини між продавцями (постачальниками) і покупцями (замовниками) будуються на основі господарських договорів купівлі-продажу продукції (товарів) та інших договорів на виконання робіт, надання послуг, в яких відображені зобов'язання покупця (замовника) провести оплату за відвантажену йому продукцію, виконані роботи, надані послуги, за

договірною вартістю. Покупці відповідно до договору купівлі-продажу та інших договорів можуть здійснювати розрахунки шляхом попередньої оплати за продукцію, що купується, роботи, що виконуються, послуги, що надаються.

Схема організації операцій з покупцями і замовниками в ТОВ «ДРУЖБА СВК» представлено на рис. 3.2.

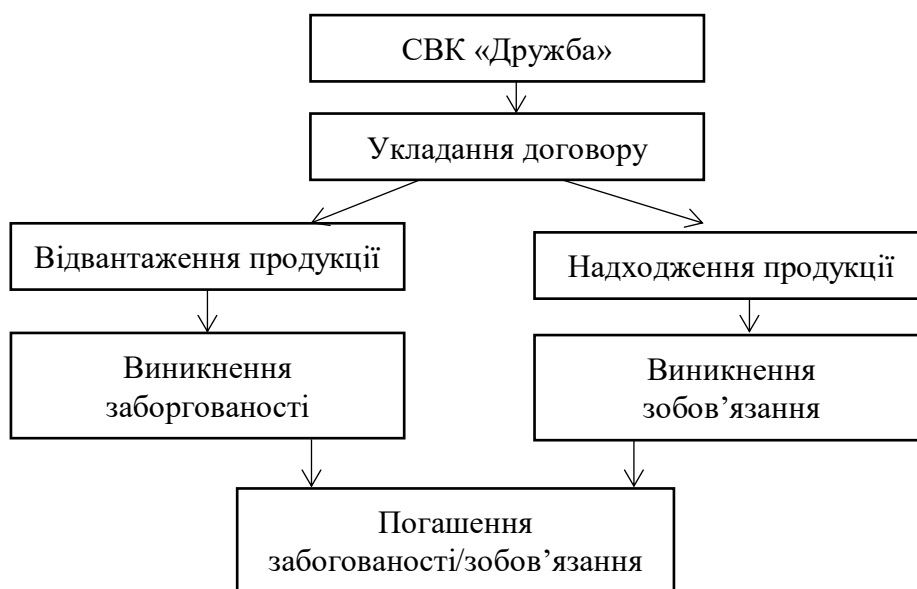

Рис. 3.2 - Схема організації операцій з покупцями і замовниками в ТОВ «ДРУЖБА СВК»

Передача продукції покупцю повинна бути документально підтверджена, щоб уникнути непорозумінь, які можуть виникнути при розрахунках (рис. 3.3).

Узагальнення інформації про розрахунки з покупцями і замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи і надані послуги в ТОВ «ДРУЖБА СВК», крім заборгованості, яка забезпечена векселем, ведеться на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та відповідник субрахунках:

361 "Розрахунки з вітчизняними покупцями";

362 "Розрахунки з іноземними покупцями";

363 "Розрахунки з учасниками промислово-фінансової групи".

Аналітичний облік розрахунків із покупцями і замовниками ведеться за кожним покупцем та замовником, за кожним пред'явленим до сплати рахунком у Відомості аналітичного обліку по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

Рис. 3.3 – Перелік документів при розрахунках з покупцями і замовниками в ТОВ «ДРУЖБА СВК» [17]

Синтетичний облік ведеться в Журналі ордері №6 с.г. Записи в Журнал ордер № 6 с.г. з кредиту рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» здійснюються на підставі Відомості № 6.6 с.г. аналітичного обліку по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками». У Відомості № 6.6 с.г. наводиться перелік всіх покупців і замовників за звітний період або заборгованість за попередні періоди.

Типові бухгалтерські проводки в ТОВ «ДРУЖБА СВК» з обліку розрахунків з покупцями і замовниками представлено у табл. 3.2 [35].

Таблиця 3.15 - Типові бухгалтерські проводки в ТОВ «ДРУЖБА СВК» з обліку розрахунків з покупцями і замовниками

№	Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума
1.	Реалізована продукція покупцю за договірною вартістю з урахуванням ПДВ	361	701	84000,00
2.	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	701	641	14000,00
3.	Списана готова продукція зі складу за фактичною собівартістю	901	26	53760,00
4.	Надійшла оплата за продукцію	311	361	84000,00
5.	Списаний чистий дохід від реалізації на фінансові результати	701	791	70000,00
6.	Списана фактична собівартість готової продукції на фінансові результати	791	901	53760,00
7.	Списаний на прибуток фінансовий результат за підсумками звітного року	791	441	16240,00

3.4. Аудит розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві

Аудит розрахунків з покупцями і замовниками є невід'ємною частиною загального аудиту підприємства.

Метою аудиту розрахунків з покупцями і замовниками є встановлення законності, достовірності і доцільності здійснення розрахунків з покупцями і

замовниками підприємства і правильності їх відображення в обліку.

Предметом аудиту дебіторської заборгованості є господарські процеси та операції, пов'язані з виникненням, існуванням та списанням даної заборгованості.

Об'єктами аудиту є елементи облікової політики, операції з обліку, записи в регістрах та звітності щодо розрахунків підприємства з покупцями і замовниками.

Одним із необхідних завдань аудиту є встановлення достовірності сум дебіторської і кредиторської заборгованості, відображених у фінансовій звітності.

Станом поточних розрахунків найточніше відображається рівень організації господарської і фінансової роботи, а також бухгалтерського обліку. Рациональна організація внутрішнього контролю за станом розрахунків сприяє зміцненню договірної та розрахункової дисципліни, підвищенню відповідальності за дотримання платіжної дисципліни, скороченню дебіторської і кредиторської заборгованості, покращанню фінансового стану суб'єкта господарювання.

Джерелами інформації для аудиту дебіторської заборгованості в ТОВ «ДРУЖБА СВК» є:

- первинні документи;
- облікові регістри;
- акти та довідки попередньої перевірки, аудиторські висновки та інша документація, що узагальнює результати контролю;
- головна книга;
- фінансова звітність підприємства;
- тощо.

Перевірка в ТОВ «ДРУЖБА СВК» складається з окремих послідовних етапів, які в узагальненому вигляді можна сформулювати так: підготовчий, основний, завершальний. Збираючи загальні відомості щодо виникнення, обліку дебіторської заборгованості та зобов'язань, правильності їх оцінки,

аудитор визначає мінімальний перелік інформації, яка має бути наданий підприємством.

Для ознайомлення з підприємством та перевіркою розрахунків з покупцями і замовниками аудитором проводиться тест внутрішнього контролю дебіторської заборгованості та зобов'язань або складається анкета перевірки розрахунків з покупцями та замовниками. Тестування також дає змогу вивчити слабкі та сильні сторони внутрішнього контролю і системи бухгалтерського обліку ТОВ «ДРУЖБА СВК». За результатами тестування встановлюється необхідна кількість аудиторських процедур, що необхідно провести на підприємстві. Приклад анкети ТОВ «ДРУЖБА СВК» для перевірки розрахунків з покупцями і замовниками представлено у Додатку Б.

Результати тестування перевірки стану внутрішнього контролю та системи бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками ТОВ «ДРУЖБА СВК» показують на певні недоліки в системі внутрішнього контролю підприємства. Повнота перевірки дає можливість вибрати спосіб організації аудиту: суцільний, вибіркового чи комбінований. В ТОВ «ДРУЖБА СВК» за результатами тесту внутрішнього контролю, доцільним є використання вибіркового або комбінованого способу аудиту.

Одержавши в процесі попереднього планування дані про підприємство, аудитор приступає до розробки загального плану аудиту розрахунків з покупцями і замовниками (Додаток В). План аудиту є документом організаційно-методологічного характеру та складається з переліку робіт і строків їх виконання із зазначенням джерел інформації. Контроль розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві проводиться в декілька етапів.

Програму аудиту розрахунків з покупцями і замовниками аудитор відображає основні процедури для вирішення основних завдань перевірки. Приклад програми аудиту розрахунків з покупцями і замовниками представлено у Додатку Г.

Типові помилки та порушення з обліку розрахунків з покупцями і замовниками, які можуть бути виявлені на підприємстві при аудиторській перевірці та основні рекомендації щодо їх уникнення наведено в табл. 3.16.

Таблиця 3.16 - Типові помилки та порушення з обліку розрахунків з покупцями і замовниками та основні рекомендації щодо їх уникнення

№	Типові помилки та порушення	Можливі наслідки	Рекомендації щодо уникнення
1	Несвоєчасне або некоректне оформлення первинних документів	Неправильне відображення в обліку, штрафи від контролюючих органів	Регулярно перевіряти документи, підвищення професійної компетенції персоналу
2	Невідповідність даних у документах про відвантаження та оплату	Розбіжності в обліку, конфлікти з покупцями, затримка платежів	Проводити звірку даних між відділами обліку та логістики
3	Неправильне визначення термінів погашення дебіторської заборгованості	Зростання простроченої заборгованості, фінансові втрати	Контролювати терміни оплати через автоматизовані системи
4	Відсутність аналітичного обліку розрахунків за покупцями	Неможливість відстежити стан розрахунків з конкретними контрагентами	Вести аналітичний облік розрахунків по кожному покупцю та замовнику
5	Некоректне нарахування ПДВ	Штрафи, пеня, додаткові податкові перевірки	Контролювати правильність розрахунку ПДВ через програмне забезпечення
6	Відсутність регулярної інвентаризації розрахунків з покупцями	Наявність "мертвої" дебіторської заборгованості, проблеми з аудитом	Проводити інвентаризацію розрахунків не рідше ніж раз на квартал
7	Порушення порядку ведення облікових регістрів	Неправильне відображення інформації в бухгалтерській та фінансовій звітності	Регулярно перевіряти дотримання правил ведення обліку на підприємстві
8	Недотримання умов договорів з покупцями	Конфлікти з контрагентами, зниження репутації підприємства	Контролювати виконання договірних умов за допомогою спеціалізованих програм
9	Відсутність контролю за простроченою дебіторською заборгованістю	Невчасне стягнення боргів, втрати через незворотність заборгованості	Впровадити систему моніторингу прострочених заборгованостей
10	Відображення фіктивних операцій	Штрафи, кримінальна відповідальність	Проводити внутрішній аудит, контролювати достовірність операцій

Інформація, наведена в табл. 3.16, стане корисною для обліковців та відповідальних осіб ТОВ «ДРУЖБА СВК», допомагаючи уникнути основних помилок і порушень у роботі з обліком розрахунків з покупцями і замовниками. Це можливо завдяки запровадженню рекомендованих заходів, спрямованих на покращення документального забезпечення, автоматизацію облікових процесів, посилення внутрішньогосподарського контролю та підвищення професійної компетенції персоналу.

Основні помилки та порушення у роботі з обліком розрахунків з покупцями і замовниками виявлені під час перевірки ТОВ «ДРУЖБА СВК» пов'язані переважно з несвоєчасним оформленням первинних документів, порушенням термінів погашення дебіторської заборгованості, відсутністю належного контролю за розрахунками з контрагентами, а також із недоліками в аналітичному обліку, що ускладнює точне відстеження стану заборгованості. Але виявлені в ході аудиторської перевірки помилки є поточними, і більшість з них можуть бути усунені в процесі проведення внутрішньогосподарського контролю. Однак впровадження певних рекомендацій сприятиме не лише усуненню виявлених недоліків, але й полегшенню та підвищенню ефективності діяльності підприємства. Це також дозволить мінімізувати кількість майбутніх помилок та порушень, покращивши загальний рівень організації обліку та контролю на підприємстві.

На завершальному етапі аудиторської перевірки розрахунків з покупцями і замовниками ТОВ «ДРУЖБА СВК» були складені аудиторський звіт та умовно – позитивний аудиторський висновок. На протязі перевірки аудитором був опрацьован значний обсяг інформації, який був систематизований у вигляді робочих документів аудитора.

Умовно-позитивний висновок є позитивним результатом перевірки, але необхідно ознайомитися та прийняти до уваги виявлені помилки та порушення з обліку розрахунків з покупцями та замовниками, їх швидка ліквідація та запобігання їх виникнення у майбутньому, потребує прийняття

ефективних управлінських рішень з приводу обліку та контролю розрахунків з покупцями і замовниками в ТОВ «ДРУЖБА СВК».

Основні заходи протидії виникненню помилок та порушень у розрахунках з покупцями і замовниками які може застосувати підприємство є:

- запровадження регулярних перевірок платіжної дисципліни контрагентів;
- оновлення методів оцінки дебіторської заборгованості;
- використання інструментів для прогнозування ризиків прострочених заборгованостей.

Також, враховуючи сучасні виклики, можна запропонувати підприємству наступні рекомендації для удосконалення ведення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками:

1. цифровізація документів. Підприємству слід перевести всі документи, що стосуються розрахунків з покупцями і замовниками, у електронний формат, щоб забезпечити швидке та надійне збереження. Це особливо важливо під час військового стану, коли фізичні документи можуть бути втрачені або пошкоджені.

2. удосконалення аудиту розрахунків:

- регулярний аудит дебіторської заборгованості. Під час військового стану важливо здійснювати регулярний аудит дебіторської заборгованості для виявлення ризиків непогашення боргів. Це дозволить своєчасно вжити заходи для зменшення фінансових втрат.

4. Адаптація до умов військового стану:

- ризик-менеджмент - підприємству слід мати чітко сформульовані стратегії щодо управління фінансовими ризиками, зокрема, щодо своєчасних розрахунків з покупцями і замовниками. Враховуючи військовий стан, можливо, необхідно скоротити терміни кредитування покупців або змінити умови розрахунків.

- гнучкість умов договору - в умовах війни підприємство може зіткнутися з перебоями у ланцюгах постачання, що може вплинути на умови розрахунків з контрагентами. Потрібно передбачити в договорах можливість коригування термінів та умов постачання чи оплати відповідно до обставин.

- оцінка потенційних фінансових ризиків - під час військового стану ризик неплатежів збільшується через зниження платоспроможності контрагентів. Рекомендується здійснювати ретельний аналіз фінансової стабільності покупців і замовників, а також в разі необхідності коригувати умови співпраці.

5. Інформаційна підтримка та комунікація з контрагентами:

- підтримка постійного зв'язку з покупцями і замовниками. В умовах військового стану можуть виникати різноманітні непередбачувані ситуації, тому необхідно мати можливість швидко реагувати на зміни та надавати партнерам актуальну інформацію щодо змін у термінах постачання, оплаті тощо.

- мобільні платіжні системи - у зв'язку з військовим станом та можливими проблемами з доступом до банківських установ, підприємству варто розглянути можливість використання мобільних або альтернативних платіжних систем для зручності клієнтів.

6. Навчання персоналу та підвищення кваліфікації:

- підвищення кваліфікації бухгалтерів та відповідальних осіб. В умовах нестабільної ситуації важливо, щоб обліковці та відповідальні особи були готові до змін в облікових та аудиторських процедурах. Регулярні тренінги та курси допоможуть підвищити ефективність роботи і знизити помилки в обліку та аудиті.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі досліджено особливості організації бухгалтерського обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками ТОВ «ДРУЖБА

СВК». Дослідження охоплює аналіз організації бухгалтерського обліку та проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками в ТОВ «ДРУЖБА СВК». Вивчення практичних аспектів теми кваліфікаційної роботи дозволяє зробити низку важливих висновків щодо ефективності ведення обліку, а також перевірок аудиту відповідних розрахунків, а саме:

- проведена техніко-економічна характеристика підприємства та загальний аналіз його фінансового стану.

Аналіз фінансового стану показав позитивні тенденції в динаміці діяльності підприємства. Зростання загального обсягу валюти балансу свідчить про розширення діяльності підприємства та активізацію його операційної діяльності.

Аналіз структури активів показує, що збільшення валюти балансу зумовлено зростанням оборотних активів, у той час як необоротні активи зменшились. У звітному 2022 році спостерігаються збільшення питомої ваги оборотних активів. На кінець звітного періоду частка дебіторської заборгованості і запасів зменшилася. Це зниження стало результатом скорочення заборгованості за товари, роботи, послуги та заборгованості за розрахунками. Водночас інша поточна дебіторська заборгованість зросла. У попередньому році вся дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги повністю погашалася у строк до 12 місяців. У звітному році така заборгованість була відсутня. При цьому як у попередньому, так і у звітному роках 100% іншої поточної дебіторської заборгованості також погашалася протягом 12 місяців. Ці показники свідчать про позитивні зміни в управлінні дебіторською заборгованістю підприємства.

Таким чином, фінансовий стан підприємства свідчить про його здатність ефективно функціонувати навіть в умовах нестабільного ринкового середовища. Однак важливим є контроль за рівнем дебіторської заборгованості. Зважаючи на це, підприємству слід звернути увагу на управління ризиками, пов'язаними з розрахунками з покупцями і замовниками.

- вивчена загальна характеристика організації обліку в ТОВ «ДРУЖБА СВК», що базується на загальноприйнятих методах та регулюється вітчизняними нормативними документами. Ведення обліку на підприємстві здійснюється за допомогою автоматизованої облікової системи, що дозволяє здійснювати облік у реальному часі та підвищує точність і швидкість обробки фінансової інформації.

- досліджено особливості обліку розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві, що організований через окремі відповідні рахунки бухгалтерського обліку - дозволяє чітко відслідковувати взаємні зобов'язання з контрагентами. Водночас, необхідним є постійне удосконалення контролю за дебіторською заборгованістю та своєчасним виконанням зобов'язань з боку покупців.

Система внутрішнього контролю, включаючи організацію ефективного документообігу на підприємстві, дозволяє забезпечити правильність відображення операцій у бухгалтерському обліку, однак є потреба в більш детальному контролі за дебіторами та перевірці своєчасності розрахунків.

- досліджено аудиторські перевірки розрахунків з покупцями і замовниками в ТОВ «ДРУЖБА СВК». Проведення аудиту є важливою частиною процесу внутрішнього контролю, оскільки дозволяє своєчасно виявляти неточності, помилки або зловживання у бухгалтерії та управлінні фінансами.

Виявлені недоліки у фінансовій звітності, які можуть призвести до неправильних висновків про фінансовий стан підприємства, підкреслюють необхідність посилення аудиторських процедур на всіх етапах обліку розрахунків.

Для підвищення ефективності аудиту розрахунків з покупцями і замовниками, на нашу думку, необхідно запровадити регулярні перевірки платіжної дисципліни контрагентів, оновлення методів оцінки дебіторської заборгованості та використання інструментів для прогнозування ризиків прострочених заборгованостей.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

При дослідженні питань організації і методики обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками в ТОВ «ДРУЖБА СВК» можна зробити наступні висновки:

В першому розділі кваліфікаційної роботи магістра проведений детальний аналіз теоретичних основ, нормативно-правового регулювання, а також методологічних аспектів обліку розрахунків з покупцями та замовниками. Розглянуті питання дозволяють зробити висновок, що облік розрахунків з покупцями і замовниками є одним із ключових напрямків бухгалтерського обліку підприємства. Він забезпечує контроль за своєчасним виконанням зобов'язань контрагентами та надходженням грошових коштів.

У другому розділі були розглянуті питання з методики проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві. Так, були виділені: основна мета, завдання, предмет та об'єкт дослідження, проаналізовані джерела інформації для аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, досліджено нормативну базу аудиту розрахунків з покупцями і замовниками тощо.

У третьому розділі проведена техніко-економічна характеристика підприємства та загальний аналіз його фінансового стану, проаналізована організація обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками підприємства.

Визначено, що ТОВ «ДРУЖБА СВК» - сільськогосподарський виробничий кооператив. Бухгалтерський облік на підприємстві регламентується законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та П(С)БО. Ведення бухгалтерського обліку в ТОВ «ДРУЖБА СВК» регулюється Наказом про облікову політику. В наказі обумовлені певні особливості бухгалтерського обліку ТОВ «ДРУЖБА СВК». Веденням обліку в ТОВ «ДРУЖБА СВК» займається відділ бухгалтерії.

На підприємстві ТОВ «ДРУЖБА СВК» застосовується автоматизована форма обліку. Використовується програма BAS бухгалтерія, а для спрощення розрахунків з банками, а також прискорення здійснюваних платежів, запроваджена система «клієнт – банк». Працівники відділу бухгалтерії також застосовують для обробки інформації наступні програми: MS Word, MS Excel.

Інформація про ведення обліку на підприємстві свідчить про відповідність здійснюваної господарсько-фінансової діяльності ТОВ «ДРУЖБА СВК» чинному законодавству. Прийнята система бухгалтерського обліку відповідає вимогам законодавчих і нормативних актів.

Проведений аналіз фінансового стану показав позитивні тенденції в динаміці діяльності підприємства. Розраховані показники свідчать про позитивні зміни в управлінні дебіторською заборгованістю підприємства.

Проте існує загроза, пов'язана з можливим підвищенням рівня дебіторської заборгованості, що може мати негативний вплив на фінансову стабільність підприємства.

Значну роль у цьому контексті відіграє аудит, який дозволяє виявити недоліки в організації обліку та пропонувати шляхи їх усунення. Для підвищення ефективності обліку і аудиту необхідно удосконалити систему внутрішнього контролю та активніше застосовувати інструменти для управління дебіторською заборгованістю, що дозволить зміцнити фінансову стабільність ТОВ «ДРУЖБА СВК».

Аудиторська перевірка в ТОВ «ДРУЖБА СВК» показала:

- для ознайомлення з підприємством та перевіркою розрахунків з покупцями і замовниками аудитором проводиться тест внутрішнього контролю дебіторської заборгованості та зобов'язань або складається анкета перевірки розрахунків з покупцями та замовниками, для виявлення сильних та слабких сторін підприємства;

- аудитором представлено загальний план аудиту розрахунків з покупцями та замовниками;

- на основі загального плану аудиту розроблена програма аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, для визначення необхідних процедур перевірки на підприємстві;

- на завершальному етапі аудиторської перевірки розрахунків з покупцями і замовниками ТОВ «ДРУЖБА СВК» були складені аудиторський звіт та умовно – позитивний аудиторський висновок в ході, що свідчить про несуттєві помилки та порушення з обліку розрахунків з покупцями та замовниками.

У зв'язку з діючим військовим станом та нестабільною економічною ситуацією, підприємству ТОВ «ДРУЖБА СВК» слід зосередитись на ефективному управлінні фінансовими потоками, зокрема розрахунками з покупцями і замовниками. Враховуючи сучасні виклики, можна запропонувати підприємству наступні рекомендації для удосконалення ведення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками:

1. цифровізація документів. Підприємству слід перевести всі документи, що стосуються розрахунків з покупцями і замовниками, у електронний формат, щоб забезпечити швидке та надійне збереження. Це особливо важливо під час військового стану, коли фізичні документи можуть бути втрачені або пошкоджені.

2. удосконалення аудиту розрахунків:

- регулярний аудит дебіторської заборгованості. Під час військового стану важливо здійснювати регулярний аудит дебіторської заборгованості для виявлення ризиків непогашення боргів. Це дозволить своєчасно вжити заходи для зменшення фінансових втрат.

4. Адаптація до умов військового стану:

- ризик-менеджмент - підприємству слід мати чітко сформульовані стратегії щодо управління фінансовими ризиками, зокрема, щодо своєчасних розрахунків з покупцями і замовниками. Враховуючи військовий стан, можливо, необхідно скоротити терміни кредитування покупців або змінити умови розрахунків.

- гнучкість умов договору - в умовах війни підприємство може зіткнутися з перебоями у ланцюгах постачання, що може вплинути на умови розрахунків з контрагентами. Потрібно передбачити в договорах можливість коригування термінів та умов постачання чи оплати відповідно до обставин.

- оцінка потенційних фінансових ризиків - під час військового стану ризик неплатежів збільшується через зниження платоспроможності контрагентів. Рекомендується здійснювати ретельний аналіз фінансової стабільності покупців і замовників, а також в разі необхідності коригувати умови співпраці.

5. Інформаційна підтримка та комунікація з контрагентами:

- підтримка постійного зв'язку з покупцями і замовниками. В умовах військового стану можуть виникати різноманітні непередбачувані ситуації, тому необхідно мати можливість швидко реагувати на зміни та надавати партнерам актуальну інформацію щодо змін у термінах постачання, оплаті тощо.

- мобільні платіжні системи - у зв'язку з військовим станом та можливими проблемами з доступом до банківських установ, підприємству варто розглянути можливість використання мобільних або альтернативних платіжних систем для зручності клієнтів.

6. Навчання персоналу та підвищення кваліфікації:

- підвищення кваліфікації бухгалтерів та відповідальних осіб. В умовах нестабільної ситуації важливо, щоб обліковці та відповідальні особи були готові до змін в облікових та аудиторських процедурах. Регулярні тренінги та курси допоможуть підвищити ефективність роботи і знизити помилки в обліку та аудиті.

Ці рекомендації спрямовані на підвищення ефективності управління розрахунками з покупцями і замовниками, зменшення фінансових ризиків та покращення платіжної дисципліни, що є критично важливим для підтримки фінансової стабільності підприємства в умовах військового стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: чинне законодавство (із змінами і доповненнями) від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030435> (дата звернення: 10.09.2024 р.)
2. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 № 2258-VIII (із змінами і доповненнями) від 19 червня 2020 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172258.html (дата звернення: 10.09.2024 р.)
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р. № 996-XIV (із змінами і доповненнями) від 14.07.2020 року URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T990996.html (дата звернення: 10.09.2024 р.)
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (із змінами і доповненнями) від 30.11.199 р. № 291. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 14.09.2024 р.).
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» (із змінами і доповненнями) від 01.01.2014 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mu12045> (дата звернення: 20.09.2024).
6. Міжнародний стандарт фінансової звітності №7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» від 01.01.2012 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_007#Text (дата звернення: 20.09.2024).
7. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і

- господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р № 291. URL: <https://tax-ifers.com.ua/standarts/unas/plan291>. (дата звернення: 16.10.2024 р.).
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (із змінами і доповненнями) від 08.10.1999 року № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 22.09.2024).
 9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (із змінами і доповненнями) від 30.11.2001 року № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (дата звернення: 22.09.2024).
 10. Агеева Є.І. Кредитна політика як інструмент управління дебіторською заборгованістю // Фінансовий менеджмент. 2004. №6. С.22–23.
 11. Антонюк О. П. , Ступницька Т. М., Купріна Н. М. Економічний аналіз: практикум : навч. посіб. / Одес. нац. акад. харч. технологій. 3-тє вид., стер. Львів : Магнолія-2006, 2015. 326 с.
 12. Барт Едвардс. Посібник із кредитного менеджменту, 1994 . 400с.
 13. Белозерцев В. Щодо товарного кредиту та дебіторської заборгованості на підприємстві //Економіст. 2009. №11. С. 23-28;
 14. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств // Фінанси України. 2003. 12. С. 24-36.
 15. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент. К.: Ельга, Ніка – центр, 2004. 656 с.
 16. Боді Зві, Мертон Роберт. Фінанси. М: Видавн. Дім "Вільямс", 2000. 592 с.
 17. Бондарчук Н.В., Бушна Ю.А. Документальне оформлення розрахунків з покупцями і замовниками // Молодий вчений. 2017. № 9 (49). С. 485 – 488. URL: <http://www.molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9/108.pdf> (дата звернення: 23.09.2024 р.).
 18. Бруханський Р. Ф. Концепція стратегічного менеджменту та

- бухгалтерський облік: можливі варіанти взаємозв'язку // Інноваційна економіка. 2014. № 3. С. 239-243.
19. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник: Ч. 8 Житомир: ПП «Рута», 2013. 912 с
 20. Голов С.Ф., Костюшенко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарії: практ. посіб. К.: Лібра, 2001. 670 с.;
 21. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість» //Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка. 2009. №2. С. 202-205.
 22. Економічний енциклопедичний словник: у 2 томах / Мочерний С.В. та ін. Львів: Світ, 2005. Т.1. 616 с.
 23. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник (4-те вид. випр. та доп.). К.: Т-во "Знання", КОО; Львів; Вид-во Львів. банківського ін-ту НБУ, 2002. 566 с.
 24. Іванов Є.О. Класифікація факторів, що впливають на загальний рівень дебіторської заборгованості підприємства // Вісник МСУ. 2005. Вип.1-2, Т.VIII. С. 35-38.
 25. Іванчук Р.М., Іванчук О.А. Деякі міркування щодо методологічних засад формування інформації про дебіторську заборгованість // Економічний вісник Донбасу. 2005. №1. С. 11-22.
 26. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент. К.: ЦУЛ, 2002. 469 с.
 27. Крайник О.П., Клепікова З.В. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Львів: Держ. Ун-тет «Львівська політехніка»; Київ: «Декор», 2001.260 с
 28. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Організація і методика аудиту: Навчальний посібник. Київ: Каравела, 2004. 568 с.
 29. Лищенко О.Г., Бескота Г.М. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством // Держава і регіони. 2009. №1. С. 114-117.
 30. Маркова Т.Д., Стрепенюк М.М., Римар Г.А. Аспекти обліку розрахунків з покупцями і замовниками за готову продукцію в сучасних умовах //

- Економіка харчової промисловості. 2018. Т. 10. № 1. С. 96 – 102. URL: file:///C:/Users/Kris/Downloads/ASPEKTI_OBLIKU_ROZRAHUNKIV_Z_POKUPCAMI_TA_ZAMOVNIK.pdf (дата звернення: 18.10.2024 р.).
31. Момот Т. Управління дебіторською заборгованістю підприємства // Бізнес інформ. 2003. №11-12. С. 97-99.
 32. Науково-методичні засади оцінки бізнесу в умовах Євроінтеграції: монографія / за заг.ред. д.е.н., проф. В.В. Немченко. Одеса: вид-во Іванченка І.С., 2019. 214 с. (Ступницька Т.М., Приймак В.О. Класичний фінансовий аналіз (аналіз коефіцієнтів) в системі оцінки бізнесу, с. 38-51).
 33. Науково-методичні засади оцінки бізнесу в умовах Євроінтеграції: монографія / за заг.ред. д.е.н., проф. В.В. Немченко. Одеса: вид-во Іванченка І.С., 2019. 214 с. (Ступницька Т.М., Ощепков О.П., Магденко С.О., Приймак В.О. Практичне застосування аспектів фінансового аналізу для оцінки бізнесу на прикладі м'ясопереробних підприємств, с. 67-76).
 34. Ніколаєнко О. Деякі аспекти аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання // Підприємство, господарство і право. 2004. №7. С. 141-145.
 35. Приходько І.П. Розрахунки з покупцями і замовниками в аграрних підприємствах: аспекти фінансового обліку // Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 8. URL http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2013/19.pdf (дата звернення: 24.10.2024).
 36. Райзберг Б. А., Лозовський Л. Ш., Стародубцева Є. Б. Сучасний економічний словник. М: ІНФРА-М, 2007. 495 с.
 37. Савчук В.П. Управління фінансами підприємства. М: Біном, Лаб. Знань, 2003. 480с.;
 38. Стоун Д., Хітчінг К. Бухгалтерський облік та фінансовий аналіз. М.: Сірін, 1998. 302 с

39. Сурніна К.С. Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н.: 08.06.04 «Бухгалтерський одлік, аналіз та аудит». Луганськ, 2002. 19с.
40. Чабан Т.С. Облік і аналіз розрахунків з покупцями та замовниками. / Accounting and analysis of settlements with buyers and customers. 2019. URL: <http://surl.li/igqer> (дата звернення: 26.10.2024 р.).
41. Шевченко Б.О. Теоретичні аспекти поняття «Дебіторська заборгованість», 2010
42. Конспект лекцій з курсу «Фінансовий аналіз» для здобувачів вищої освіти ступеню «Магістр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» галузі знань «Управління та адміністрування» денної та заочної форми навчання, у 2-част., частина I / Укл. к.е.н., доцент Т.М.Ступницька. Одеса: ОНТУ, 2022. 57с.
43. Конспект лекцій з курсу «Фінансовий аналіз» для здобувачів вищої освіти ступеню «Магістр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» галузі знань «Управління та адміністрування» денної та заочної форми навчання, у 2-част., частина II / Укл. к.е.н., доцент Т.М.Ступницька. Одеса: ОНТУ, 2022. 76с.
44. Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни «Фінансовий аналіз» для здобувачів вищої освіти ступеню «Магістр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит» денної та заочної форми навчання / Укл. канд. екон. наук, доцент Т.М. Ступницька, канд. екон. наук, доцент О.П. Антонюк, доктор екон. наук, професор Н.М. Купріна. Одеса: ОНТУ, 2023. 43 с.
45. Тема 4. Аудит. URL <http://surl.li/igqri> (дата звернення: 05.11.2024).

Додаток А

Аудиторська фірма _____
 Суб'єкт господарювання _____
 Період перевірки _____
 Термін перевірки _____

ТЕСТ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

№ з/п	Зміст запитання	Варіанти відповіді			Примітки
		так	ні	інф.	
1	2	3	4	5	6
Контроль роботи з укладання договорів					
1.1.	Чи є в наявності договори на реалізацію продукції (робіт, послуг)?				
1.2.	Чи ведеться в хронологічному порядку реєстрація договорів на реалізацію продукції (робіт, послуг)?				
1.3.	Чи беруть участь в укладанні договорів усі зацікавлені служби економічного суб'єкта?				
1.4.	Чи ведеться контроль виконання договорів?				
1.5.	Чи візує договори головний бухгалтер?				
Контроль розподілу функціональних обов'язків персоналу клієнта					
2.1.	Чи залежить одержання авансів від виписки рахунків?				
2.2.	Чи залежать виписка рахунків і відвантаження від роботи з коштами й іншим обліком дебіторської заборгованості?				
2.3.	Чи залежать виписка рахунків від відправлення і збереження ТМЗ?				
2.4.	Чи залежить контроль відповідності вимогам замовника від дебіторської заборгованості, бухгалтерського обліку і роботи з грошовими коштами?				
2.5.	Чи залежить ведення аналітичного обліку дебіторської заборгованості від ведення Головної книги?				
2.6.	Виписки по банківському рахунку розносить особа, не пов'язана з обліком дебіторської заборгованості та зобов'язань?				

Контроль системи обліку					
3.1.	У період відпустки працівників, в обов'язок яких входить робота з дебіторською заборгованістю та зобов'язаннями, призначають виконувати їх обов'язок інших працівників				
3.2.	Доступ до комп'ютеризованих записів дебіторської заборгованості та зобов'язань обмежений тими особами, яким необхідний такий доступ у рамках їхніх службових обов'язків?				
3.3.	Документи на відвантаження, попередньо пронумеровані, рахунки-фактури ведуться з належною перевіркою їх				
3.4.	Чи контролюються недійсні й недійсні й невикористані рахунки?				
3.5.	Чи використовуються затверджені преїскуранти для виставлення рахунків?				
3.6.	Переліки рахунків дебіторів із розбивкою за термінами оплати складаються (і регулярно перевіряються) відповідною особою				
3.7.	Чи перевіряються виписані клієнтам рахунки відповідною особою перед відвантаженням?				
3.8.	Відвантажені кількості звіряються з кількостями, за якими виставляються рахунки-фактури?				
3.9.	Детальна звірка аналітичного обліку дебіторської заборгованості із синтетичним рахунком проводиться власником, менеджером, бухгалтером чи іншою відповідальною особою?				
3.10	Чи класифікується дебіторська заборгованість за термінами оплати, чи перевіряється на повноту і точність відповідною особою?				
3.11	Скарги замовників і питання, пов'язані з виставленням рахунків-фактур, контролюються і вирішуються вчасно?				
3.12	Журнал замовлень ведеться і перевіряється регулярно для обліку невідвантажених замовлень?				
3.13	Рахунки-фактури:				
	- порівнюються зі схваленими замовленнями на продаж				

	- порівнюються з документацією на відвантаження				
	- перераховуються на арифметичну точність				
	- звіряються із затвердженими преїскурантами?				
3.14	Записи в журналі реєстрації виписки рахунків періодично порівнюються з документами на відвантаження?				
3.15	Сумарні підсумки (наприклад, сума партії) рахунків-фактур підбиваються щодня і порівнюються із записом у журналі ордері?				
3.16	Відповідна особа періодично порівнює фактичний продаж із плановим пролажем і контролює суттєву різницю?				
3.17	Адекватність резерву на покриття сумнівних боргів по рахунках періодично оцінюється відповідною особою?				
3.18	Наявність актів звірки взаєморозрахунків				
3.19	Наявність інвентаризаційних описів дебіторів, кредиторів				
Аналіз актів перевірок різними контролюючими органами					
4.1.	Наявність актів перевірки дебіторської заборгованості контролюючими органами: - внутрішніми;				
4.2.	Наявність помилок і фактів обману, виявлених контролюючими органами внутрішніми;				
4.3.	Суттєвість помилок і фактів обману, виявлених контролюючими органами: - суттєві; - несуттєві				
4.4.	Інші питання, що стосуються дебіторської і кредиторської заборгованості.				

Виконав

Перевірив

Ознайомився

Додаток Б

Аудиторська фірма ТОВ «Device Group» Ліцензія №476432105497/99*

Суб'єкт господарювання ТОВ «ДРУЖБА СВК»

Період перевірки 05.08.2023 р. – 20.09.2023 р.

Анкета перевірки розрахунків з покупцями та замовниками

№	Зміст питання	Варіанти відповіді			
		Інформація відсутня	Так	Ні	Примітки
1	Чи проводиться аналіз дебіторської заборгованості?		+		
2	Чи здійснюється перевірка дебіторської заборгованості?		+		
3	Чи здійснюється класифікація дебіторської заборгованості?		+		
4	Чи розраховується резерв сумнівних боргів?			+	
5	Чи здійснюється інвентаризація дебіторської заборгованості?		+		
6	Яка періодичність проведення інвентаризації розрахунків з покупцями та замовниками:				
	- раз на рік;		+		
	- двічі на рік;				
	- не проводиться?				
7	Як ведеться облік розрахунків з покупцями та замовниками:				
	- вручну;				
	- автоматизовано;		+		
	- комбіновано?				
	Хто приймає рішення про відпуск у				

8	виробництво та випуск готової продукції:				
	- керівник;				
	- головний бухгалтер;				
	- начальник виробництва		+		

Виконав

/ПІДПИСАНО/

Гончарова В.Г.

Перевірила

/ПІДПИСАНО/

Чеканова А. В.

* Дані використані для прикладу є умовними.

Додаток В

Аудиторська фірма ТОВ «Device Group» Ліцензія №476432105497/99*

Суб'єкт господарювання ТОВ «ДРУЖБА СВК»

Період перевірки 05.08.2023 р. – 20.09.2023 р.

Загальний план проведення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками

Етап перевірки	Процедури перевірки	Методи перевірки	Період проведення	Виконавці
Підготовчий	Знайомство з бізнесом клієнта, планування проведення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками			
Основний	Перевірка правильності визначення дебіторської заборгованості на початок періоду	Суцільна,		
	Звірка дебіторської заборгованості	суцільна,		
	Перевірка правильності оформлення первинних документів при розрахунках з покупцями та замовниками	вибіркова,		
	Перевірка правильності оформлення довіреності при розрахунках з покупцями та замовниками	вибіркова,		
	Перевірка заліку заборгованості - відповідність сум авансів отриманих сумам відвантаженої готової продукції покупцям	вибіркова,		
	Перевірка сум відвантаженої готової продукції покупцям сумам отриманої оплати перевірка правильності класифікації дебіторської заборгованості	вибіркова,		
	Перевірка правильності класифікації	вибіркова,		

	<p>дебіторської заборгованості</p> <p>Перевірка правильності виникнення та погашення дебіторської заборгованості</p> <p>Перевірка правильності нарахування та списання резерву сумнівних боргів</p> <p>Перевірка правильності кореспонденції рахунків при розрахунках з покупцями та замовниками</p> <p>Перевірка правильності визначення залишку дебіторської заборгованості на кінець періоду</p>	<p>вибіркова,</p> <p>вибіркова,</p> <p>вибіркова,</p> <p>суцільна</p>		
Завершальний	Складання звіту за результатами перевірки.			

Виконав

/ПІДПИСАНО/

Гончарова В.Г.

Перевірила

/ПІДПИСАНО/

Чеканова А. В.

* Дані використані для прикладу є умовними.

Аудиторська фірма ТОВ «Device Group» Ліцензія №476432105497/99*; **

Суб'єкт господарювання ТОВ «ДРУЖБА СВК»

Період перевірки 05.08.2023 р. – 20.09.2023 р.

Програма аудиту розрахунків з покупцями та замовниками

№	Мета	Перелік процедур	Критерії якості	Докази перевірки	Період проведення	Виконавець	Примітки
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Впевнитись у правильності визначення залишку дебіторської заборгованості на початок періоду	Перевірити правильність визначення залишку дебіторської заборгованості на початок періоду	А, Б, Г, Є	Баланс, Головна книга			
2	Впевнитись у правильності визначення дебіторської заборгованості	Провести звірку дебіторської заборгованості	А, Б, Г	Акт звірки			
3	Впевнитись у правильності оформлення первинних документів при розрахунках з покупцями та замовниками	Перевірити правильність оформлення первинних документів при розрахунках з покупцями та замовниками	А, Б, В, Г, Д	Договір, рахунок, накладні, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, акт приймання матеріалів, платіжне доручення			
4	Впевнитись у правильності оформлення довіреності при розрахунках з покупцями та замовниками	Перевірка правильності оформлення довіреності при розрахунках з покупцями та замовниками	А, Б, Г	Довіреність, Журнал реєстрації довіреностей			

1	2	3	4	5	6	7	8
5	Впевнитись у правильності класифікації дебіторської заборгованості	Перевірити правильність класифікації дебіторської заборгованості	А, Б, В, Г	Рахунки обліку			
6	Впевнитись у правильності виникнення та погашення дебіторської заборгованості	Перевірити правильність виникнення та погашення дебіторської заборгованості	А, Б, В, Г	Договір, рахунок, накладні, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, акт приймання матеріалів, платіжне доручення			
7	Впевнитись у правильності розрахунку резерву сумнівних боргів	Перевірити правильність нарахування та списання резерву сумнівних боргів	А, Б, В, Г	Довідка бухгалтерії, Відомість нарахування резерву сумнівних боргів			
8	Впевнитись у правильності кореспонденції рахунків при розрахунках з покупцями та замовниками	Перевірити правильність кореспонденції рахунків при розрахунках з покупцями та замовниками	А, Б, В, Г, Д	Журнал 3, Головна книга			
9	Впевнитись у правильності визначення залишку дебіторської заборгованості на кінець періоду	Перевірити правильність визначення залишку дебіторської заборгованості на кінець періоду	А, Б, Г, Є	Баланс, Головна книга			

* Критерії якості перевірки: наявність – А; правдивість – Б; права та зобов'язання – В; повнота – Г; вимірювання – Д; оцінку вартості – Е; подання і розкриття – Є.

** Дані використані для прикладу є умовними.

Виконав

/ПІДПИСАНО/

Гончарова В.Г.

Перевірила

/ПІДПИСАНО/

Чеканова А. В.

ДОДАТОК Д

Апробація результатів наукового дослідження кваліфікаційної роботи на науковому колоквіумі «Дослідження найбільш важливих проблем і напрямів: розвитку харчової промисловості та її підгалузей, експортного потенціалу, розвитку зовнішньої торгівлі АПК України та її результативності; облік, аналіз і аудит як сучасні інструменти управління діяльністю суб'єктів національної економіки»

Витяг

з протоколу № 6
засідання кафедри обліку та аудиту
від 28 листопада 2024 р.

Голова засідання кафедри: завідувач кафедри обліку та аудиту проф. Немченко В.В.

БУЛИ ПРИСУТНІМИ: проф. Купріна Н.М., проф., Мельник Ю.М., доценти: Антонюк О.П., Ощепков О.П., Ступницька Т.М., Тарасова О.В., Васьковська К.О., Баранюк Х.О., ас. Гребейникова Н.А.

СЛУХАЛИ: Про результати наукового колоквіуму «Дослідження найбільш важливих проблем і напрямів: розвитку харчової промисловості та її підгалузей, експортного потенціалу, розвитку зовнішньої торгівлі АПК України та її результативності; облік, аналіз і аудит як сучасні інструменти управління діяльністю суб'єктів національної економіки», який проводився 28 листопада 2024 року о 11.00 в рамках наукової школи «Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування національної економіки та її суб'єктів» кафедри Обліку та аудиту Одеського національного технологічного університету.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити результати наукового «Дослідження найбільш важливих проблем і напрямів: розвитку харчової промисловості та її підгалузей, експортного потенціалу, розвитку зовнішньої торгівлі АПК України та її результативності; облік, аналіз і аудит як сучасні інструменти управління діяльністю суб'єктів національної економіки» з напряму наукової школи кафедри Обліку та аудиту «Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування національної економіки та її суб'єктів», який проводився 28.11.2024 р.

2. Надати апробацію наукових досліджень докторанту, аспірантам, а також здобувачам вищої освіти СВО «Магістр» та СВО «Бакалавр» в рамках дослідження за темами КРМ і КРБ, що виконуються відповідно до затверджених тем на підставі наказів ОНТУ, та які підготували доповіді та виступали на науковому колоквіумі 28.11.2024 р., а саме:

2.17. Здобувачу СВО «Магістр», спец. 071 «Облік і оподаткування», ОПП «Облік і аудит» Цимбалюк К.О., тема доповіді: «Особливості проведення внутрішнього аудиту розрахунків з покупцями і замовниками в ТОВ «СВК ДРУЖБА»».

Зав. кафедри
обліку та аудиту

/ПІДПИСАНО/

Валерій НЕМЧЕНКО

Секретар

/ПІДПИСАНО/

Людмила ГОЛОВАЧЕНКО